Kuch — adolatda

Adolat

O'zbekiston Respublikasi ijtimoiy-siyosiy va huquqiy gazetasi

1995 yil 22 fevraldan chiqa boshlagan · 2002 yil 19 iyul · juma · № 28 (367) · sotuvda erkin narxda

● Бир нарсани барчамиз яхши англаб олишимиз керак. Олдимизда турган улкан муаммоларни ечиш, ўз муддаоларимизга эришиш аввало биз, раҳбарлар ва масъулиятли лавозимларда ўтирган кишилардан биринчи галда одамларимизнинг ташвиш ва интилишлари билан яшашни, уларни ўз юракларимиздан ўтказишни, буюк ва эзгу мақсадларимизга етишиш учун ўзини аямасликни талаб қилади.

Ислом КАРИМОВ.

ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ МАЖЛИСИ

18 июль куни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йилнинг биринчи ярим йиллигида Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантириш юзасидан устувор вазифалар ва топшириқларнинг бажарилиши ҳамда долзарб муаммоларнинг ҳал этилишига бағишланган мажлиси бўлди.

Мажлисда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов маъруза қилди.

Давлатимиз раҳбари мамлакатимизда изчиллик билан амалга оширилаётган ислоҳотлар туфайли ўтган давр мобайнида барча соҳаларда эришилган самаралар, иқтисодиётдаги ижобий ўзгаришлар, саноат ва қишлоқ хўжалиги, хусусан, ғаллачиликдаги мисли кўрилмаган ютуқлар ҳақида гапирди. Мамлакатимизга хориж инвестициясини янада кенгроқ жалб этиш, кичик ва ўрта бизнесни бундан-да ривожлантириш масалаларига алоҳида тўхталди. Шу билан бирга, олдинда турган долзарб вазифаларни белгилаб берди.

Олти ой ичида мамлакатимизда ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми 4,2 фоизга, жумладан, саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш - 7,2, истеъмол товарлари - 11,5, ялпи қишлоқ хўжалик маҳсулоти 4,5 фоизга кўпайди. Чакана товар айланиши 8,3, пуллик хизматлар эса 12,7 фоизга ошди.

Ушбу рақамлар мамлакатимизда иқтисодий ислоҳотлар жадал давом этаётганини яққол кўрсатиб турибди.

Бу йил мамлакатимизда ғалладан мўл ҳосил етиштирилди. Ҳатто гектаридан 70-80 центнердан ошириб ҳосил олган оилавий пудратчилар, фермер хўжаликлари пайдо бўлди. Давлатимиз раҳбари республикамизда шу кунгача етиштирилган 4,7 миллион тонналик улкан ғалла хирмонига муносиб ҳисса қўшган барча меҳнаткашларга миннатдорлик билдирди.

Президентимиз солиқлар миқдорини белгилашда ривожланган мамлакатлар тажрибасидан келиб чиқиш зарурлигини таъкидлади. Республикамизда уни мавжуд ҳолатидан янада пасайтириш лозимлигига эътиборни қаратди. Солиқларнинг камайиши туфайли пайдо бўладиган ортиқча маблағни ишлаб чиқаришни ривожлантиришга сарфлаш имкони кенгаяди.

Мажлисда муҳокама этилган масалалар юзасидан Бош вазир ўринбосарлари Р.Азимов, Н.Юсупов, Хоразм вилояти ҳокими И.Бобожонов, Жиззах вилояти ҳокими У.Яманқулов, Андижон вилояти ҳокими Қ.Обидов ва бошқаларнинг ахборотлари тингланди.

(ЎзА).

ОДАМЛАРНИНГ ТАШВИШ ВА ОРЗУ-ИНТИЛИШЛАРИ БИЛАН ЯШАШ ФАОЛИЯТИМИЗ МЕЗОНИГА АЙЛАНСИН

Президент Ислом Каримовнинг 2002 йилнинг биринчи ярим йиллигида Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантириш юзасидан устувор вазифалар ва топшириқларнинг бажарилиши ҳамда долзарб муаммоларнинг ҳал этилиши тўғрисидаги маърузаси

Ҳурматли мажлис иштирокчилари!

Ҳар бир йилнинг бошида ва йил ўртасида Вазирлар Маҳкамасининг мана шундай кенгайтирилган мажлисларида мамлакатимиз иқтисодиётини ривожлантиришнинг муайян даври, хусусан, ўтган бир йил ва олти ойлик якунларини муҳокама этиш биз учун доимий анъанага айланиб қолди.

Бугун 2002 йилнинг биринчи ярмида иқтисодиётимиз ривожланишининг якунлари ҳақида гапирар эканмиз, иқтисодиётимизнинг умумий аҳволини, юзага келган ижобий ва салбий ҳолатларни қайд этиш билан чекланиб қолмасдан, биринчи галда бу соҳадаги ишларимизнинг ҳозирги ҳолатига принципиал баҳо беришимиз, мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан изчил ва жадал ривожланишига салбий таъсир кўрсатаётган асосий сабаблар, ғов-тўсиқларни аниқлаш ва уларни бартараф этишга бор куч ва эътиборимизни қаратишимиз, аввало, олиб бораётган ислоҳотларимизнинг самарасини ошириш ҳақида фикр юритишимиз зарур.

Шу нуқтаи назардан қараганда, мен Вазирлар Маҳкамасининг жорий йил бошидаги 2001 йил якунларига бағишланган мажлиси баёнига яна бир бор мурожаат этиб, унда шу йил учун белгиланган вазифалар ҳокимликлар, мутасадди идора ва ташкилотлар томонидан қандай бажарилаётганига баҳо берсак, ҳар томонлама тўғри бўлади, деб ўйлайман.

Келинг, 2002 йилнинг биринчи ярмида эришилган миқдор ва сифат кўрсаткичлари ҳақида қисқача тўхталиб ўтайлик.

Мен мана шу ўтган давр мобайнида мамлакатимизда ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми — 4,2 фоизга, жумладан, саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш — 7,2, истеъмол товарлари — 11,5, ялпи қишлоқ хўжалик маҳсулоти 4,5 фоизга кўпайганини алоҳида таъкидлашни истардим.

Шу даврда чакана товар айланиши 8,3, пулли хизматлар ҳажми эса 12,7 фоизга ошди. Ҳар қайси давлат тараққиётининг асосий кўрсаткичларидан бири бўлган ташқи савдо айланмасида ижобий натижаларга эришилмоқда.

Мамлакатимизнинг молиявий тизими мустаҳкамланмоқда. Хусусан, жорий йилда бюджетнинг даромад келтириши белгиланган деярли барча манбалари бўйича прогноз кўрсаткичлари бажарилди. Бу эса, бюджетнинг харажатлар қисмини яна бир бор танқидий баҳолаган ҳолда, муҳим ижтимоий аҳамиятга молик бўлган йўналишлар бўйича кўзда тутилган бюджет маблағларини тўла ажратиш, бюджет ташкилотлари ходимларининг ойлик маошлари, пенсиялар, стипендиялар, ижтимоий ёрдам пуллари миқдорини кўпайтириш, шунингдек, иқтисодиётимизга инвестициялар киритиш учун қўшимча маблағлар излаб топиш имконини берди.

Айни вақтда бюджет тақчиллиги ялпи ички маҳсулотга нисбатан прогноз бўйича 2 фоиз кўзда тутилгани ҳолда, атиги 0,8 фоизни ташкил этди.

Айниқса, ўтказилаётган қатъий пул-кредит сиёсати натижасида жорий йилнинг биринчи ярмида нақд пул эмиссиясини кескин қисқартириш, уларни муомаладан қайтариб олиш борасида эришилган натижалар диққатга сазовордир.

Жумладан, шу йилнинг биринчи чорагида кўзда тутилганидек, эмиссия даражаси 4,4 фоиз ўрнига 2,1 фоизни, йилнинг иккинчи чорагида эса бу кўрсаткич 2,2 фоиз ўрнига 0,6 фоизни ташкил этди.

Лўнда қилиб айтганда, биринчи ярим йиллик давомида эмиссия натижаларига кўра 50 миллиард сўмдан зиёд пул иқтисод қилинди, 15,2 миллиард сўм нақд пул эса муомаладан қўшимча равишда қайтариб олинди.

Ўтказилаётган бундай пул-кредит сиёсати туфайли ойлик инфляция даражаси, яъни, нарх қимматлашуви 2001 йилдаги 1,5 фоиз ўрнига ўртача 1,1 фоизни ташкил этди.

Бундай ҳол, ўз навбатида, миллий валютамизнинг белини анча бақувват қилишга хизмат қилмоқда.

Шу борада сизларнинг эътиборингизни йил бошидан бери кўрилаётган ўта муҳим тадбирларга жалб қилмоқчиман.

Ўтган давр мобайнида ташқи иқтисодий фаолият ва валюта сиёсатини эркинлаштириш бўйича амалга ошираётган ишларимиз, ягона тўлов воситаси бўлмиш миллий валютамиз — сўмнинг мавқеини оширишда, нақд хорижий валюталар бозорини, умуман валюта бозорини мустаҳкамлаш ва кенгайтиришда катта имкониятлар очиб бермоқда.

Бундай сиёсатни кенг кўламда давом эттириш, яъни, валюта бозорини янада эркинлаштириш билан боғлиқ ишларни изчил олиб бориб, пировард натижаларга эришиш бугунги кундаги энг муҳим ва долзарб вазифаларимиз қаторига кўтарилмоқда. Бу масалада Марказий банк, Молия вазирлиги, Давлат солиқ ва Божхона қўмиталарига алоҳида масъулият юкланади.

Ҳурматли дўстлар!

Бизнинг кичик ва ўрта бизнес, хусусий тадбиркорликни ривожлантиришга нечоғли катта аҳамият бераётганимизни барчангиз яхши биласиз. Бу соҳанинг яқин йиллар ичида иқтисодиётимиз таркибида, ишсизлик муаммосини ҳал этишда, ички бозоримизни товарлар ва хизматлар билан тўлдиришда, одамларнинг турмуш даражасини яхшилашда қандай ўрин тутиши зарурлигини мен илгари ҳам кўп бор таъкидлаганман.

Тадбиркорларнинг фаолиятини рағбатлантириш, қўллаб-қувватлаш, улар учун қулай ҳуқуқий ва иқтисодий шарт-шароит яратиб бериш масалалари барча даражадаги раҳбарларнинг, биринчи галда, ҳудудий ҳокимият ва бошқарув идоралари раҳбарларининг доимий диққат марказида туриши керак.

Шуни айтиш жоизки, кейинги пайтда мамлакатимизда кичик бизнес вакиллари ҳамда хусусий тадбиркорларнинг фаолияти анча кучайди.

Буни жорий йилнинг биринчи ярми мобайнида 26 минг 700 дан зиёд кичик ва ўрта бизнес корхоналари ташкил этилгани ҳам исботлайди.

Бу ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 1,7 баробар кўп демакдир. Бундай натижага эришишда кичик ва ўрта бизнес корхоналарини рўйхатга олиш тартибларининг сезиларли даражада соддалаштирилгани, уларнинг фаолият кўрсатиш шароитларининг эркинлаштирилгани муҳим омил бўлмоқда.

Бугунги кун ҳолатига кўра, мамлакатимизда фаолият кўрсатаётган кичик ва ўрта бизнес корхоналари сони 200 мингдан ошиб кетди, улардан 168 минг 600 тасини микрофирмалар ташкил этади.

Тадбиркорликни ривожлантириш ҳисобидан қарийб 200 минг янги иш ўринлари яратилди, бу эса мўлжалимиздан 1,5 баравар кўпдир.

Кичик ва ўрта бизнес корхоналарининг ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқаришдаги улуши 31,6 фоиздан 33 фоизга ўсди.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликка кредитлар ажратиш тизими анча яхшиланди - ажратилган микрокредитлар ҳажми 2,5 баробарга кўпайиб, 18 миллиард сўмни ташкил этди. Ярим йил давомида 40,4 миллион АҚШ доллари миқдоридаги хорижий кредитлар ўзлаштирилди.

Ҳозир бу мақсадлар учун яна қўшимча равишда 270 миллион АҚШ доллари ҳажмидаги чет эл кредитлари ва грантларини жалб этиш бўйича чора-тадбирлар кўрилмоқда.

Шу билан бирга, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш йўлида ҳали бир қанча ҳал этилмаган муаммолар, тўрачилик, ўзбошимчалик, зўравонлик каби ғов-тўсиқлар мавжудки, бундан асло кўз юмиб бўлмайди.

Кичик бизнес ва тадбиркорлик соҳасидаги кечиктирмасдан ҳал қилиниши лозим бўлган энг муҳим вазифалар - бозор инфратузилмасини ривожлантириш, тадбиркорларнинг моддий-техника ресурсларидан, хомашё ва материаллардан фойдалана олиш имкониятини кенгайтириш, уларга зарур техника воситаларини етказиб бериш, майда улгуржи савдо ва сервис хизмати тармоғини яратиш билан боғлиқ масалалардир.

Бошқача айтганда, кичик ва ўрта бизнес субъектлари эҳтиёжларини таъминлашнинг ривожланган, замонавий тизимини яратиш лозим. Ва албатта, уларга банк хизмати кўрсатишни ҳар томонлама кенгайтириш ва яхшилаш, имтиёзли кредитлар ҳажмини кўпайтириш зарур. Бу масалалар қаторига кичик бизнес вакиллари ва тадбиркорлар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг харидорларини топиш ва сотиш муаммосини ҳал этишни ҳам киритиш лозим.

Мен бугун барча раҳбарларнинг, биринчи галда, марказий ва маҳаллий ҳокимият вакилларининг, айниқса, вилоят ва туман ҳокимларининг диққатини яна бир масалага қаратмоқчиман.

Бу масала шундан иборатки, кўп жойларда номақбул одат тусига кириб қолган бир ҳолатга, яъни кичик ва ўрта бизнесга, умуман, тадбиркорликка соғин сигир, деб қарашдек бемаза ишларга бутунлай барҳам бериш керак.

Зарур иншоотларни қуриш ва таъмирлаш, жойларда ободонлаштириш ишларини амалга оширишдек олижаноб мақсадларни баҳона қилиб ҳар қайси маҳаллий раҳбарнинг тадбиркорлардан ўзбошимчалик билан ўлпон йиғишига, хайрия ишларини мажбуриятга айлантиришига асло йўл қўйиб бўлмайди.

Бундай ишларни, қонунчилик нуқтаи назаридан, тадбиркорлик, кичик ва ўрта бизнес субъектлари фаолиятига зўравонлик ва ғайриқонуний тарзда аралашиш, деб баҳолаш керак. Ўйлайманки, Адлия вазирлиги ва прокуратура идоралари бу масалаларда тартиб ўрнатиш бўйича жойларда барча чораларни кўради.

Мен биринчи навбатда жойлардаги ҳокимият идоралари вакилларини яна ва яна бир бор огоҳлантириб айтмоқчиманки, тадбиркорликни, кичик ва ўрта бизнесни ҳамма жойда ва ҳар томонлама ривожлантириш, унинг асосида тадбиркорларнинг ўрта синфини шакллантиришни тараққиётимизнинг ҳозирги босқичидаги энг муҳим вазифалар, деб қабул қилиш лозим. Бу бизнинг ҳам социал-иқтисодий, ҳам ижтимоий-сиёсий жиҳатдан жамиятни янгилаш, мана шу заминда яшаётган одамларнинг фаровонлигини таъминлашдек асосий стратегик мақсадларимизга эришишда бош йўналиш ва мустаҳкам таянчимиз бўлмоғи керак.

Ҳурматли йиғилиш қатнашчилари!

Вазирлар Маҳкамасининг жорий йил бошида бўлиб ўтган мажлисида кўтарилган ўта муҳим, ҳал қилувчи бир масала бўйича қабул қилинган қарорларнинг бажарилиши хусусида алоҳида тўхталиб ўтмоқчиман.

Гап энг муҳим моддий ва табиий ресурсларни асраб-авайлаш, улардан тежамкорлик билан, оқилона фойдаланиш ҳақида бормоқда.

Аввало, шуни таъкидлаш кераки, агар ўтган йили сувдан фойдаланиш коэффициенти 0,66 ни ташкил этган бўлса, сув ресурсларидан самарали фойдаланиш борасида кўрилган чора-тадбирлар натижасида бу йил ушбу кўрсаткич 0,81 гача ўсди. Бошқача айтганда, бир гектар ерга сарфланадиган сув ҳажми республика бўйича ўрта ҳисобда 200 куб метрга қисқарди.

Сув билан таъминлашни яхшилаш ва сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш туфайли жорий йилда ўтган йилга нисбатан 463 минг гектар кўп ер суғорилгани ҳам эътиборга молик.

Хўжаликлараро каналлар, коллекторлар ва бошқа суғориш тармоқларини тозалаш ва таъмирлаш юзасидан белгиланган топшириқлар ҳам умуман бажарилмоқда.

Маълумки, мамлакатимизда ер ва сув ресурсларидан самарали фойдаланиш бўйича 2010 йилгача мўлжалланган Концепция - дастур ишлаб чиқилган. Уй-жой фондини газ ўлчаш ускуналари билан таъминлаш бўйича 2002-2004 йилларга мўлжалланган дастур ҳам қабул қилинган ва изчиллик билан амалга оширилмоқда.

Айни вақтда, текширишлар шуни кўрсатмоқдаки, жойларда сув ва ердан фойдаланиш борасида амалдаги қонунчиликни бузиш, шартнома мажбуриятларини бажармаслик, табиий ресурсларга хўжасизлик ва исрофгарчилик билан муносабатда бўлиш, улардан бошқа мақсадларда фойдаланиш, электр қуввати тармоқларига ўзбошимчалик билан уланиб олиш, лимит интизомини бузиш каби нохуш ҳоллар ҳамон учраб турибди.

Ўтган ярим йил мобайнида мамлакатимиз бўйича "Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида"ги қонунни бузганлик учун солинган жарималарнинг ҳажми бўйича аввало Қорақалпоғистон Республикаси, Андижон ва Самарқанд вилоятлари ажралиб туради.

Шунингдек, Қорақалпоғистон Республикасида, Фарғона, Тошкент, Жиззах, Самарқанд ва Навоий вилоятларида ердан фойдаланишда қонунчиликни бузиш ҳоллари ҳам мавжуд эканини таассуф билан қайд этишга мажбурмиз.

Бундай мисолларни нефть маҳсулотлари ва табиий газдан фойдаланиш бўйича ҳам кўплаб келтириш мумкин. Ана шундай қонунбузарликлар учун республика бўйича 1 миллиард 700 миллион сўм миқдорида иқтисодий жазо чоралари кўрилган. Бу борадаги 224 та иш эса ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ва судларга оширилган.

Қашқадарё, Сурхондарё ва Сирдарё вилоятларида турар-жойларни газ ўлчаш, Қорақалпоғистон Республикаси, Андижон, Наманган, Сурхондарё ва Сирдарё вилоятларида эса сув ўлчаш асбоблари билан таъминлашда ҳам оқсоқликка йўл қўйилмоқда.

Вазирлар Маҳкамасининг табиий, минерал-хомашё ва ёқилғи-энергетика захираларидан тежамкорлик билан ва самарали фойдаланиш масалалари бўйича махсус тузилган комиссияси (К.Тўлаганов) бу масала юзасидан ҳукумат қабул қилган қарорларнинг ижроси қандай бажарилаётганини яна бир марта танқидий нуқтаи назардан кўриб чиқсин ва қабул қилинган чора-тадбирлар тўғрисида Вазирлар Маҳкамасининг навбатдаги йиғилишига ҳисобот тайёрласин.

Азиз дўстлар!

Ҳозирги кунда юртимизда ғалла ўрими ниҳоясига етиб бормоқда. Бу йилги мавсум биз учун ниҳоятда баракали, ниҳоятда серҳосил бўлди, десак, айни ҳақиқатни айтган бўламиз. Жами ғалла ҳосилимиз 4,7 миллион тоннадан ошди. Мамлакатимизнинг суғориладиган ерларида ўртача ҳосилдорлик гектарига 41,5 центнерни ташкил этди. Айниқса, Андижон вилоятида рекорд натижага эришилди - ҳар гектар ердан 75 центнердан хирмон кўтарилди, Наманган вилоятида — 46, Фарғона вилоятида — 45, Самарқанд вилоятида — 49 центнердан ҳосил олинди.

Миришкор деҳқонларимиз эришган мана шу мисли кўрилмаган ғалабага бугун юртимизда каттаю кичик — барча қойил қолмоқда, бу ҳақда фахру ғурур билан гапирмоқда. Бу ғалаба меҳнаткаш ўзбек халқининг нималарга қодир эканини ва нималардан фахрланишга ҳақли эканини яна бир бор намоён этмоқда. Лафзи ҳалол, мард ва танти деҳқонларимизнинг ғайрат-шижоати, олижаноб меҳнати билан ризқ-рўзимиз бўлмиш бошоқли дон етиштиришда ана шундай улкан натижа қўлга киритилмоқда, том маънода мамлакатимизнинг ғалла мустақиллиги таъминланмоқда.

Бугун мен шу юксак минбардан туриб, барча ғаллакорларимизга фидокорона меҳнати, Ватан равнақи йўлида амалга ошираётган эзгу ишлари учун бутун халқимиз номидан, шахсан ўз номимдан чуқур миннатдорлик изҳор этиш, самимий ташаккур билдиришни бурчим, деб биламан.

Бугун бу соҳада эришилган натижаларни сарҳисоб қилар эканмиз, биз олдимизга қўйган аниқ стратегик вазифамиз — яъни, мамлакатимиз ва халқимизни ўз ғалламиз, ўзимизнинг нонимиз билан таъминлашдек тарихий вазифа муваффақият билан бажарилганини эътироф этишимиз зарур.

Бу айни вақтда халқимиз фаровонлигини ошириш билан боғлиқ кўплаб муаммоларни ҳал қилишнинг ягона йўлидир.

Табиийки, бу ҳақда гапирганда, бу улкан ютуқ замирида нима ётибди, деган савол туғилади. Бугун биз қўлга киритган бу юксак натижалар асосида энг аввало қишлоқ ҳаётини янгилаш, қишлоқ хўжалигида ислоҳотларни амалга ошириш борасидаги ҳар томонлама чуқур ўйланган сиёсат мужассам, десам, ўйлайманки, кўпчилик бу фикрга қўшилади.

Шуни аниқ айтиш мумкинки, бугунги кунда бепоён далаларда ризқ-рўз ундираётган деҳқон ва фермерларнинг фикри-зикри ўзгармоқда, уларнинг ерга, меҳнатга муносабати, умуман дунёқараши ўзгармоқда. Улар биринчи навбатда ернинг ҳақиқий эгасига, мулкдор сифатида ўз меҳнати ва етиштирган маҳсулотининг эгасига айланмоқда. Қишлоқ жойларда юз бераётган ўзгаришларнинг асл маъно-моҳияти ҳам мана шунда, деб айтсак, асло хато бўлмайди.

Шу муносабат билан биз, ҳаммамиз эски замондан сақланиб келаётган бир қолипдаги, айтайлик, "Фалон туманнинг деҳқонлари ва хўжаликлари ғалла етиштириш бўйича давлат режасини муваффақият билан адо этди - мамлакат омборларига мана бунча тонна ғалла топширилди" қабилидаги сийқаси чиқиб кетган ифодалардан воз кечишимиз зарур.

Ҳозирги кунда давлат, қишлоқ хўжалиги корхонаси ва деҳқон, фермерлар ўртасидаги муносабатлар фақат шартнома асосига қурилмоқда ва қурилиши шарт. Маълумки, шартноманинг икки тури бор. Биринчиси — давлат билан хўжалик ўртасида давлат эҳтиёжлари учун қишлоқ хўжалиги маҳсулотини муайян миқдорда сотиб олиш тўғрисидаги контрактация шартномаси. Шартнома муносабатларининг иккинчи шакли эса — бу ширкат хўжалигининг оилавий пудратчи ва фермер билан тузадиган шартномасидир.

Биринчи турдаги шартнома асосида бир томондан давлат, иккинчи томондан хўжалик маълум мажбурият ва кафолатларни ўз зиммасига олади. Хўжаликлар ана шу шартномани бажариш устида ишлайди, давлат эса, ўз навбатида, шартнома бўйича ўзининг мажбуриятларини аниқ бажариши — хўжалик ёки фермерни техника ва минерал ўғитлар билан таъминлаши, етиштирилган маҳсулотни сотиб олиши, шартнома асосида топширилган ҳосилнинг пулини тўлиқ ва ўз вақтида тўлаши керак.

Бу ўринда муаммонинг бошқа бир жиҳати киши эътиборини ўзига тортади. Шўро даврида давлат манфаатлари доимо ҳамма нарсадан устун бўлиб келган. Ана шу эски асорат таъсири туфайли бугунги кунда хўжалик билан тузилган контрактация шартномасининг бажарилишини текширувчи нозирлар керагидан ортиқ даражада кўпайиб кетган. Давлат ҳокимияти ва давлат тузилмаларининг ҳокимликлардан тортиб текширувчи органларгача — ҳаммаси шу иш билан банд.

Лекин, айтинглар-чи, иккинчи турдаги — хўжалик билан оилавий пудрат вакили ўртасида тузиладиган шартноманинг сўзсиз бажарилишини ким назорат қилади? Бу савол замирида кўп масала бор.

Ҳосилнинг тақдири, яъни биз керакли миқдордаги ғаллага, пахтага, бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотларига эга бўламизми, йўқми — бу масала айнан ана шу шартномаларнинг бажарилишига, бир томондан хўжалик — ширкат, иккинчи томондан эса пудратчи ўз зиммасига олган барча мажбуриятларини тўлиқ адо этишига боғлиқ эканини унутмаслигимиз керак.

Шунинг учун ҳам бугунги кунда шартномавий муносабатларнинг айни мана шу шакли энг муҳим аҳамият касб этмоқда. Ўз меҳнати билан ҳосил етиштирадиган одамларнинг иқтисодий манфаати ва рағбатини айни мана шу омил белгилайди, десак, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Шу боис бугун хўжаликдаги ички шартномаларнинг тузилишига хўжакўрсин учун, қуруқ расмиятчилик билан қарамаслик керак. Пудратчиларнинг шартномавий мажбуриятларнинг мазмуни ва аҳамиятини билмаслиги, уларнинг бажарилишини етарли даражада назорат қилмаслик каби нохуш ҳолатларга асло бефарқ бўлмаслигимиз керак.

Айниқса, хўжаликларнинг ўз зиммасига олган шартномавий мажбуриятларга риоя этмаслигига мутлақо йўл қўйиб бўлмайди. Бу масалани мазкур шартномаларни қайд этадиган Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг ҳудудий бошқармаларигина эмас, балки биринчи галда адлия органлари қаттиқ назорат остига олишлари зарур.

Бир нарсани чуқур англаб, қулоғимизга қуйиб олишимиз даркор. Агарки қайси хўжалик жорий мавсумда оилавий пудратчиларнинг ишончини йўқотса, ўзи учун келаси йил ҳосилини ва умуман истиқболини йўқотади, деган тушунча қатъий қоидага айланиши керак.

Шу муносабат билан вилоят ва туманлардаги раҳбарлар, биринчи навбатда туман ҳокимлари шартнома мажбуриятларининг бажарилишини қаттиқ назорат қилишлари керак. Токи ҳар бир оилавий пудратчи, ҳар бир фермер етиштирилган ҳосилдан ўз улушини сўзсиз олсин.

Бу билан раҳбар - ҳоким савоб ишга қўл уради, адолатни таъминлашга хизмат қилади, охир-оқибатда унинг одамлар ўртасида обрў-эътибори ортади.

Ҳурматли дўстлар!

Барчангизга маълум, биз иккинчи чақириқ Олий Мажлиснинг биринчи сессиясида янги мингйиллик бўсағасида туриб, жамиятимизни янгилаш ва ислоҳ қилиш борасидаги стратегиямизни ишлаб чиқар эканмиз, ислоҳотларни янада чуқурлаштириш, ҳаётимизнинг барча жабҳаларини эркинлаштириш йўлини ўзимиз учун аниқ-равшан белгилаб олган эдик.

Ҳозирги кунда эркинлаштириш жараёни, ўз мазмун-моҳиятига кўра, бугун биз мамлакатда амалга ошираётган барча ўзгаришларни боғлаб турувчи ўзига хос занжир вазифасини ўтамоқда.

Бу эзгу мақсадни амалга ошириш, унинг ҳуқуқий асоси ва амалий механизмини яратиш учун мамлакатимизда 2000 йилдаёқ сиёсий соҳада, давлат қурилиши ва бошқаруви, иқтисодий, маънавий, суд-ҳуқуқ, ташқи сиёсат ва хавфсизликни таъминлаш соҳаларида ислоҳотларни эркинлаштириш бўйича Дастур ишлаб чиқилган ва қабул қилинган эди. Ана шу Дастурда зикр этилган йўналишларнинг ҳар бири бўйича белгиланган чора-тадбирларнинг сўзсиз бажарилишини назорат қиладиган махсус ишчи гуруҳлари тузилган.

Дастур ижросининг биринчи босқичида аввало амалдаги тегишли ҳуқуқий базани танқидий нуқтаи назардан баҳолаш, сиёсий, иқтисодий ва маънавий соҳаларда эркинлаштириш жараёнларини амалга оширишни таъминловчи мустаҳкам ҳуқуқий ва меъёрий асосларни ишлаб чиқиш ва шакллантиришга эътибор қаратилди.

Бугунги кунда биринчи галда ана шу муаммолар ечимига қаратилган, янги қабул қилинган ўнлаб қонунларни санаб ўтишимиз мумкин.

Шу билан бирга, амалдаги қонун ҳужжатларига фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, хусусий мулкни ва тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланадиган шахсларни ҳимоя қилишга қаратилган кўплаб ўзгартиришлар киритилди. Ислоҳотларни чуқурлаштириш ва жамиятимиз ҳаётининг кўплаб соҳаларини ҳар томонлама эркинлаштириш талабларидан келиб чиққан ҳолда, Жиноят, Жиноят-процессуал, Фуқаролик-процессуал, Хўжалик-процессуал кодексларида белгиланган кўпгина нормалар амалда қайтадан кўриб чиқилди.

(Давоми 2-бетда).

ОДАМЛАРНИНГ ТАШВИШ ВА ОРЗУ-ИНТИЛИШЛАРИ БИЛАН ЯШАШ ФАОЛИЯТИМИЗ МЕЗОНИГА АЙЛАНСИН

Президент Ислом Каримовнинг 2002 йилнинг биринчи ярим йиллигида Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантириш юзасидан устувор вазифалар ва топшириқларнинг бажарилиши ҳамда долзарб муаммоларнинг ҳал этилиши тўғрисидаги маърузаси

(Давоми. Боши 1-бетда).

Мен шу ўринда суд-ҳуқуқ соҳасида чуқур ўзгаришлар рўй берганини алоҳида таъкидламоқчиман. Судлар ва прокуратура ҳақида, суд қарорлари ва бошқа органлар қарорларининг ижроси бўйича янги қонунлар қабул қилинибгина қолмай, фуқаролик ишлари ва жиноий ишлар бўйича алоҳида судлар тузиш орқали судларни ихтисослаштириш чора-тадбирлари ҳам амалга оширилди.

Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишни кучайтириш, судлов жараёнининг барча босқичларида прокурор ва адвокатнинг тенглиги, хўжалик судларида хўжалик низоларини кўриб чиқишда томонларнинг ҳуқуқларини таъминлаш, одил судловнинг сифати ва тезкорлигини ошириш, жазолар, айниқса иқтисодий жиноят учун белгиланган жазолар тизимини эркинлаштиришга қаратилган суд-ҳуқуқ соҳасидаги ислоҳотларни чуқурлаштириш бўйича белгиланган чора-тадбирлар изчил амалга оширилмоқда.

Сиёсий ва давлат қурилиши соҳаларида эркинлаштиришни жорий этишга қаратилган чора-тадбирлар доирасида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи - маҳалланинг ҳуқуқларини кенгайтиришга, унинг жамият ҳаётидаги ўрни ва аҳамиятини оширишга хизмат қиладиган "XXI аср маҳалласи" концепцияси ишлаб чиқилди. Фуқароларнинг ижтимоий ва сиёсий фаоллигини кучайтириш, инсон ҳуқуқларига риоя этишнинг миллий мониторинг тизимини мустаҳкамлаш бўйича ишлаб чиқилган чора-тадбирлар ҳаётга татбиқ этилмоқда.

Ўтган йиллар давомида иқтисодий соҳада ислоҳотларни чуқурлаштириш ва эркинлаштириш борасида ҳам хўжалик юритувчи субъектларнинг иқтисодий фаолиятдаги эркинликларини кенгайтириш, хусусий бизнеснинг ҳуқуқий кафолатларини янада мустаҳкамлаш ва манфаатларини ҳимоялашни кучайтириш, ташқи иқтисодий фаолият ва валюта сиёсатини эркинлаштиришга қаратилган кенг кўламли тадбирлар амалга оширилди.

Айниқса, шу йил бошида Халқаро валюта жамғармаси мутахассислари билан яқин ҳамкорликда Мониторинг дастури ишлаб чиқилгани ва 2002 йилнинг 1 январидан 30 июнигача бўлган даврдаги иқтисодий ва молиявий сиёсат масалалари бўйича Меморандум имзолангани иқтисодиётни эркинлаштириш жараёнларини янада чуқурлаштириш йўлида қўйилган мантиқий ва қонуний қадам бўлди.

Ҳозирги пайтда биз иқтисодий ва молиявий сиёсат масалалари бўйича Меморандумда белгиланган ўттиздан ортиқ вазифа ва мажбуриятларнинг барчасини амалда бажардик, деб аниқ айтишимиз мумкин.

Хусусан, миллий валютамиз билан нақд хорижий валютанинг алмашув курсини унификация қилиш борасидаги ўзгаришларни алоҳида қайд этиб ўтиш лозим. Аввало, мамлакатимиз бўйича кенг миқёсда валюта алмашув шохобчалари тармоғи барпо этилди. Бундай шохобчаларда хорижий валютани сотиб олиш учун аввал жорий этилган барча чеклашлар бекор қилинди. Бир йўла сотиб олиш мумкин бўлган нақд хорижий валютанинг энг кўп миқдори Меморандумда кўзда тутилганидан ҳам юқорироқ даражада (1500 доллар) қилиб белгиланди.

Бир сўз билан айтганда, ўтган ярим йил ичида нафақат ташқи савдо ва валюта сиёсатини, умуман иқтисодиётни эркинлаштириш, алмашув курсларини унификация қилиш борасида жиддий қадамлар қўйилди.

Халқаро валюта жамғармасининг июнь ойи ўрталаридан бошлаб Ўзбекистонда фаолият кўрсатаётган миссияси Дастурнинг барча моддалари ва аниқ мақсадга қаратилган кўрсаткичлари бажарилганини қайд этди.

Шунингдек, 2002-2003 йилларда амалга ошириладиган ва Халқаро валюта жамғармаси ҳамда бошқа халқаро молия ташкилотларининг ресурслари билан қўллаб-қувватланиши мумкин бўлган иқтисодий дастурнинг асосий моддалари мазкур жамғарма мутахассислари билан биргаликда жорий йилнинг ўзидаёқ ишлаб чиқилиши ҳақида ҳам келишиб олинди.

Иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштириш ва иқтисодиётни эркинлаштириш соҳасида биринчи ярим йиллик ичида республика ҳукумати томонидан амалга оширилган чора-тадбирлар нуфузли халқаро молия ташкилотлари, кўпгина иқтисодий ривожланган давлатларнинг ҳукуматлари томонидан юқори баҳоланмоқда.

Ҳурматли мажлис қатнашчилари!

Иқтисодий ислоҳотларимизни чуқурлаштириш йўлида бошлаган барча ишларимизни давом эттириш, уларни мантиқий якунига етказиш зарурлиги ҳақида гапириб ўтириш ортиқча, деб ўйлайман. Бугунги имкониятдан фойдаланиб, бу ишни янада чуқурлаштиришнинг баъзи принципиал йўналишлари ҳақида тўхталиб ўтмоқчиман.

Маълумки, иқтисодиётни эркинлаштириш, корхоналарнинг эркин иқтисодий фаолият юритиш имкониятларини кенгайтириш бир томондан, давлатнинг бошқарув ролини кескин чеклашни, иккинчи томондан эса, хўжалик юритувчи субъектларнинг мустақиллигини кенгайтиришни, улар учун ўзлари ишлаб топган маблағларни ишлатишда янада кўпроқ эркинлик ва имкониятлар яратишни талаб этади.

Содда қилиб айтганда, хўжалик ва корхоналарга бу масалада енгиллик бериш, уларнинг елкасидаги солиқ юкини камайтириш лозим. Илгариги, яъни маъмурий-режалаштириш тизим шароитида, давлат мулки тўлиқ ҳукмрон бўлган даврда давлатнинг фискал функциялари, яъни мажбурий ундириб олиш вазифаларини кучайтиришга катта аҳамият берилар эди. Бу тизим солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар орқали давлат хазинасига имкон қадар кўпроқ маблағ йиғишга ҳаракат қиларди, кейинчалик эса, бу маблағларни тақсимлаш, аниқроғи, гўёки давлат манфаатларидан келиб чиққан ҳолда, қайта тақсимлаш билан шуғулланар эди.

Бугунги кунда республика бирлашган бюджетига ана шундай тўловлар улуши ялпи ички маҳсулот ҳажмида амалда 35 фоиздан зиёдни ташкил этмоқда.

Ҳолбуки, дунё тажрибасида бюджетга тўланадиган солиқ тўловларининг мақбул нормалари аллақачон шаклланиб бўлган. Масалан, бундай нормалар Америка Қўшма Штатларида 26,1 фоизни, Японияда 22,6 фоизни, Германияда эса 29,2 фоизни ташкил этади. Иқтисодий ривожланган бошқа давлатларда ҳам шунга ўхшаш ҳолни кўриш мумкин. Бунинг устига, маълумки, агар тўлов ҳажми ана шу чегарадан ошадиган бўлса, одатда ишлаб чиқариш суръати ва ялпи ички маҳсулот ҳажми ўз-ўзидан пасайиб кетади.

Шунинг учун Вазирлар Маҳкамаси умумиқтисодиёт комплексига (Р.Азимов) Молия вазирлиги, Давлат солиқ қўмитаси ва барча манфаатдор тузилмалар билан биргаликда 2003 ва кейинги йиллар учун давлат бюджети лойиҳаларини ишлаб чиқишда эски замондан кучини йўқотмай келаётган ёндашув ва қолиплардан воз кечиш, биринчи навбатда, фойдадан олинадиган солиқ ставкаларини пасайтириш, умуман солиқ юкини камайтириш бўйича таклифлар киритиш вазифаси топширилади.

Биз ҳозирги вақтда давлат мулки асосида фаолият кўрсатаётган корхоналар ва умуман иқтисодиётимиздаги давлат сектори қанчалик самарали ишлаётганини танқидий нуқтаи назардан кўриб чиқишимиз керак.

Бугунги кунда давлат сектори 937 та давлат корхонаси, шунингдек, 2 минг 434 та акциядорлик жамияти ва 394 та масъулияти чекланган жамиятларнинг пай ва улушларидан иборат.

Давлат сектори нефть, газ саноати, электроэнергетика ва кимё саноати каби тармоқларда, транспорт, алоқа ва коммуникация тизимида салмоқли ўрин тутади. Кўпгина корхоналар, компаниялар, корпорация ва уюшмаларнинг устав жамғармасида ҳам давлатнинг улуши анчагина катта қисмни ташкил этади.

Келинг, мана шу ҳолат бугунги кунда ўзини қанчалик оқлаяпти, деган саволга жавоб бериб кўрайлик. Айтиш керакки, кўпгина соҳалардаги корхоналарнинг сармояси ва таркибий тузилишида давлат улушининг ҳаддан зиёд юқори бўлиши уларни бошқаришни мураккаблаштириб юбормоқда, мутлақо кераксиз бошқарув тузилмаларининг корхоналар хўжалик фаолиятига ўринсиз аралашуви зарарли оқибатларга олиб келмоқда.

Кўпинча компаниялар, корпорациялар, уюшмалар ва шунга ўхшаш хўжалик юритувчи бирлашмаларнинг раҳбарлари ўз қўлида давлат улуши ва акцияларни тўплаб олиб, эски маъмурий-буйруқбозлик асосидаги бошқарув усулларидан фойдаланган ҳолда, хусусийлаштириш жараёнларини сунъий равишда секинлаштириб, корхоналарнинг иқтисодий эркинлигини чеклаб қўймоқда, ташаббус ва тадбиркорлик ривожига, иқтисодиётни эркинлаштириш жараёнини чуқурлаштиришга йўл бермаяпти.

Бундай номақбул ҳолатларга барҳам бериш учун уларни синчиклаб ўрганиш керак. Корхоналар ва хўжалик бирлашмаларининг активларида давлат улушини сақлаб қолишнинг энг мақбул мезонлари ва ўлчовларини аниқ белгилаб қўйиш вақти келди.

Стратегик аҳамиятга эга бўлмаган акциядорлик жамиятларида давлат улушини сақлаб туришнинг умуман ҳожати йўқ. Бу улушни фонд бозорида, жумладан, салоҳиятли хорижий инвесторларга пайсалга солмай сотишни ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда.

Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, бугунги кунда давлат корхоналари нодавлат корхоналар билан рақобатга дош бера олмаяпти. Зарар кўриб ишлаётган ва самарадорлиги паст корхоналарнинг аксарияти айнан давлат корхоналари ёки давлат улуши юқори бўлган акциядорлик жамиятлари экани ҳам буни амалда тасдиқлаб турибди.

Агар зарар кўриб ишлаётган корхоналарнинг умумий миқдорига нисбатан олиб қарайдиган бўлсак, бунда давлат улушига эга бўлган корхоналар 57 фоизни ташкил этади ва барча зарарларнинг 95 фоизи айнан шуларнинг ҳиссасига тўғри келади.

"Ўзбекчармпойабзали" уюшмаси таркибидаги, давлат улуши бўлган барча корхоналарнинг қарийб 59 фоизи зарар кўриб ишлаётган, иқтисодий ночор ва тўлов қобилиятига эга бўлмаган корхоналар ҳисобланади.

Мана шундай корхоналарнинг ҳар учтадан биттаси "Ўзпаррандасаноат", "Ўзозиқовқатсаноат", "Ўзқурилишматериаллари", "Ўзгўштсутсаноат" уюшмалари, "Ўзбекенгилсаноат" компаниясига тегишлидир.

Ўз-ўзидан савол туғилади: бу корхоналар нима ҳисобидан кун кўрмоқда, улар келтираётган зарарни ким қопламоқда? Нима учун бундай корхоналарни қўллаб-қувватлашни, молиявий соғломлаштиришни, бюджетга ва бюджетдан ташқари фондларга тўловлар бўйича, олинган кредитлар бўйича қарзларнинг муддатини чўзиш ва қарзлардан кечиш каби масъулиятни давлат ўз зиммасига олиши керак?

Ҳолбуки, бундай аҳволнинг сабаблари аниқ. Аввало, бу корхоналарнинг бозор иқтисодиёти шароитлари ва талабларига мослаша олмагани, чет мамлакатларнинг маблағ ва технологияларини олиб келишга қурби етмагани, катта ҳажмдаги ишлаб чиқариш майдонлари ва ишлатилмасдан занглаб ётган қувватлар масаласини ҳал этишни хоҳламаслиги, ўзим фойдаланмасам ҳам бошқага бермайман, деб оёғини тираб туриб оладиган, эскича фикрлайдиган раҳбарлардан воз кечмаслигимиз шундай вазиятнинг келиб чиқишига сабаб бўлмоқда.

Лўнда қилиб айтганда, бундай ҳолатнинг бош сабаби - бу корхоналарда ҳақиқий хўжайиннинг йўқлиги, реал иқтисодий омил ва усулларнинг ишга солинмаганидир.

Энг ёмони, бундай корхоналарни банкрот, деб эълон қилиш жараёни ҳам ниҳоят даражада суст бормоқда. Буни ўтган давр мобайнида ана шундай корхоналардан бор-йўғи 149 таси тугатилгани ҳам исботлаб турибди.

Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлигига (Р.Азимов), Давлат мулки қўмитаси, Иқтисодий ночор корхоналар масалалари бўйича қўмитага, Молия вазирлиги, Вазирлар Маҳкамасининг тегишли комплексларига барча давлат корхоналарини атрофлича инвентаризация қилиш ва 1 сентябргача бўлган муддат ичида рентабеллиги паст, зарар кўриб ишлаётган корхоналарни тугатиш, уларни акциялаштириш ва бошқа мулк шаклларига ўтказиш бўйича аниқ дастур ишлаб чиқиш ва Вазирлар Маҳкамасига тақдим этиш вазифаси топширилсин.

Адлия вазирлиги Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлиги, Олий хўжалик суди, Иқтисодий ночор корхоналар масалалари бўйича қўмита, Молия вазирлиги ва бошқа манфаатдор тузилмалар билан биргаликда бир ой муддатда "Корхоналар банкротлиги тўғрисида"ги қонуннинг янги таҳрирдаги лойиҳасини киритсин.

Ҳурматли мажлис қатнашчилари!

Биз бугун бюджет маблағларидан нечоғли самарали фойдаланилаётгани тўғрисидаги масалага ҳам жиддий қарашимиз керак.

Шуни таъкидлаш лозимки, кейинги йилларда давлат харажатлари таркиби сезиларли даражада ўзгарди. Бюджет тўловларини аниқ мақсадлар сари йўналтириш тамойили кучайди. Бугунги кунда давлат бюджети умумий харажатларининг 45 фоизидан кўпроғи ижтимоий соҳа ва аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишга қаратилмоқда.

Маълумки, ижтимоий аҳамиятга эга бўлган стратегик инвестиция лойиҳаларини амалга оширишда бюджет маблағлари муҳим ўрин тутади. Кейинги 7 йил давомида инвестицияларга сарфланган харажатларнинг бюджет харажатларидаги ҳиссаси тахминан 18 фоизни ташкил этиб келмоқда.

Марказлаштирилган инвестицияларнинг қарийб учдан бир қисми Кадрлар тайёрлаш миллий дастурига биноан академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларининг қурилиши ва уларни реконструкция қилишни молиялаштиришга йўналтирилаяпти. Шунингдек, ерларнинг ирригация ва мелиорация ҳолатини яхшилашга ҳам катта маблағ сарфланмоқда.

Шундай бўлса-да, бугун биз давлат маблағларини оқилона сарфлашнинг энг мақбул таркибига эгамиз, деб айта олмаймиз. Текширишлар шуни кўрсатяптики, бюджет маблағларини сарфлашда кўпол хато-камчиликларга йўл қўйилмоқда, баъзи ҳолларда бюджетдаги молия маблағлари мақсадли ишлатилмаяпти, пул маблағлари ва моддий ресурслар ноқонуний ўзлаштириб юборилмоқда, энг ёмони, давлат маблағларидан тежамкорлик билан, унумли фойдаланишни рағбатлантириш чоралари ишга солинмаяпти. Биргина ўтган йилнинг ўзида қарийб миллиард сўмлик ана шундай қонунбузарлик ҳолатлари аниқлангани ҳам шундан далолат беради.

Марказлаштирилган инвестициялардан хўжасизларча фойдаланилаётгани ҳақида ҳам қатор мисоллар келтириш мумкин. Кўп ҳолларда муайян объектларни қуришдан олдин уларнинг қанчалик зарурлиги, мақсадга мувофиқлиги чуқур таҳлил этилмайди. Кўпинча улар фақат кўз-кўз қилиш учунгина қурилмоқда.

Қурилиш ишларини белгиланган муддатларда бажармаслик қоидага айланиб қолгани, қурилишлар нархи, яъни смета қийматининг ошиб кетиши, маблағларнинг талон-торож этилиши, тугалланмаган қурилишлар сонининг кўпайиши ва шунга ўхшаган барча номаъқул ҳолатлар кредиторлик қарзларининг асоссиз равишда кўпайиб кетишига олиб келмоқда.

Бугун тан олишимиз керакки, қурилиш соҳасини ислоҳ қилиш ишлари қониқарсиз аҳволда. Ахир, пудратчини танлаш бўйича натижаси олдиндан маълум бўлган хўжакўрсинга тендерларни ўтказиш — бу қип-қизил кўзбўямачилик эмасми?

Пудратчи ва буюртмачи ўртасидаги шартнома мажбуриятларини бажаришга ҳам расмиятчилик билан, юзаки ёндашилмоқда. Мисол учун, топширилаётган иншоотларнинг қиймати белгиланган даражадан қимматлашиб кетган ҳолларда ортиқча сарфланган маблағ давлат манбалари ҳисобидан эмас, пудратчининг ўзи томонидан яъни киссасидан тўланиши керак, аммо амалда бундай бўлмаяпти.

Энг ёмони, бундай ишлар учун ҳеч ким жавоб бермаяпти. Мен, Вазирлар Маҳкамаси комплекслари раҳбарларидан, аввало Бош вазирнинг биринчи ўринбосари К.Тўлагановдан бундай ҳолатларга зудлик билан барҳам беришга, бу борада қаттиқ тартиб ўрнатишга қаратилган зарур чораларни кўришларини кутаман.

Молия вазирлиги тегишли идоралар билан биргаликда бир ой муддатда 2002 йилда ва 2005 йилгача бўлган даврда давлат харажатларини қисқартириш дастурини ишлаб чиқиб, Вазирлар Маҳкамасига тақдим этсин.

Бунда харажатларнинг ҳажми ва таркибини энг мақбул шаклга келтириш, давлатнинг мақсадли фондларига тегишли маблағларнинг сарфланиши устидан самарали назорат ўрнатиш, молиялаштиришнинг бюджетдан ташқари манбаларини кенгайтириш, бюджет ташкилотларининг бюджет ресурсларидан унумли фойдаланишдан манфаатдорлигини ошириш кўзда тутилсин.

Шу билан бирга, Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлиги манфаатдор вазирлик ва идоралар, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари билан биргаликда 2002 йилнинг 1 ноябригача қурилиш объектлари ҳолатини тўлиқ инвентаризациядан ўтказиб, уларнинг устуворлигини, иқтисодий самарадорлиги ва ижтимоий аҳамиятини, тугалланмаган қурилишларни сезиларли тарзда қисқартиришни ҳисобга олган ҳолда, 2003-2005 йилларга мўлжалланган Инвестиция дастурини шакллантириш бўйича таклифлар киритсин.

Қадрли дўстлар!

Иқтисодиётимиз тараққиётининг биринчи ярим йиллигидаги натижаларини сарҳисоб қилар эканмиз, хорижий сармояларни жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш масаласига қисқача тўхталиб ўтиш лозим, деб ўйлайман. Бу вазифанинг нечоғли аҳамиятли эканини исботлаб ўтиришга зарурат бўлмаса керак.

Бугунги кунда мамлакатимизда умумий қиймати 3,6 миллиард долларлик 109 та устувор инвестицион лойиҳа, жумладан, 725 миллион долларлик 38 та тўғридан-тўғри хорижий инвестиция жалб этилган лойиҳа амалга оширилмоқда.

Агар 2001 йили 824 миллион долларлик, жумладан, 108 миллион долларлик тўғридан-тўғри жалб этилган инвестиция ўзлаштирилган бўлса, жорий 2002 йилда 905 миллион, жумладан, 183 миллион долларлик тўғридан-тўғри жалб этилган инвестиция ўзлаштирилиши кўзда тутилмоқда. Ўсиш суръати тегишлича 110 фоиз ва 1,7 баробарни ташкил этади.

Инвестицияларнинг катта қисми нефть-газ ва текстиль саноатига тўғри келмоқда. Таассуфки, электротехника, кимё саноати, қурилиш материаллари, машинасозлик, истеъмол моллари ишлаб чиқариш соҳаларига хорижий инвестиция жалб қилиш имкониятлари етарлича ишга солинмаяпти.

Шуни яна афсус билан айтиш кераккки, жами хорижий инвестицияларнинг қарийб учдан икки қисми фақат Тошкент шаҳрига, шунингдек, Самарқанд, Андижон ва Тошкент вилоятларига тўғри келмоқда.

Ҳозирга қадар 21 та туманда хорижий шериклар билан бирорта ҳам корхона тузилмаган. Вилоятлар, туманлар, тармоқларнинг концерн ва компаниялар раҳбарлари нега бу тўғрида бош қотиришмаяпти - бу ҳақда алоҳида гаплашиб олиш лозим.

Ўйлайманки бундай номақбул ҳолатларни ва умуман ишлаб чиқараётган маҳсулотларимизни экспорт қилиш режаларининг бажарилишини тўққиз ойлик якунлари билан биргаликда алоҳида кўриб чиқишимиз зарур.

Ҳозир Ўзбекистонда хорижий сармоя жалб этилган қарийб 2 минг корхона иш юритмоқда. Уларнинг 69 таси ўтган ярим йилда ташкил этилган.

Биринчи ярим йилликда 1 минг 250 та корхона бевосита ишлаб чиқариш билан машғул бўлгани ҳолда уларнинг фақат учдан бир қисмигина ўз маҳсулот ва хизматларини экспорт қила олди. Ўйлайманки, бу рақамлардан тегишли хулоса чиқариб олиш қийин эмас.

Инвестиция лойиҳаларининг техникавий-иқтисодий асоси сифатсиз тайёрланиши, уларнинг паст даражада экспертиза қилиниши, тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришда четдан олиб келинадиган хомашё ва бутловчи қисмларнинг салмоғи катта экани бу борадаги асосий камчиликлардир. Шунингдек, ишлаб чиқарилган маҳсулотни сотиш бўйича аниқ мақсадга қаратилган маркетинг тадқиқотлари ўтказилмаслиги, лойиҳа тайёрлаш жараёнида шерик томонлар ўз зиммасига олган мажбуриятларнинг бажарилишини назорат остига олмаганлари сабабли хорижий сармоя иштирокида ташкил қилинган кўплаб корхоналар ишламай турибди. Такрор айтаман, бунга асло йўл қўйиб бўлмайди.

Бу соҳа учун масъул бўлган Бош вазир Ў.Султонов тез фурсатда мазкур муаммоларни ижобий ҳал этиши, чет эл инвестициялари иштирокида барпо этилган корхоналар фаолиятининг самарадорлигини таъминлайдиган тегишли чора-тадбирларни кўриши зарур.

Қадрли дўстлар!

Бугунги кунда мамлакатимиз иқтисодиёти учун ўзимизда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларни экспорт қилиш, тўлов баланси ва миллий валюта курсининг барқарорлигини таъминлаш нечоғли ҳал қилувчи аҳамиятга эга эканлиги ҳақида гапирар эканмиз, истеъмол молларини юртимизга олиб кириш билан боғлиқ ишлар, аниқроғи, бизнинг бу масалага муносабатимиз ҳақида алоҳида айтиб ўтишим керак.

Табиийки, мамлакатимизга юқори сифатли, ҳақиқатан ҳам катта истеъмол талабига эга бўлган товарларни олиб кираётган чет эл фирмалари, воситачи ва тижорат ташкилотларига бизнинг ҳеч қандай эътирозимиз йўқ.

Фақат бу соҳада бозор иқтисодиётининг ҳаракатлантирувчи кучи бўлмиш рақобат қонунлари ишлаши, яъни у ўзимизники бўладими, хорижникими, бундан қатъи назар, аҳоли учун ҳар жиҳатдан мақбул ва сифатли товарларга кенг йўл очиш керак.

Шу билан бирга, аҳолимизнинг баъзи бир вакиллари томонидан мамлакатимиз ташқарисидан олиб келинаётган сифатсиз, усти ялтироқ, ичи қалтироқ маҳсулотларга қандай муносабатда бўлинаётганига ҳам бефарқ қарашимиз қийин.

Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, бизнинг буюм бозорларимизга, биринчи навбатда Тошкент шаҳри бозорларига жиноий каналлардан фойдаланган ҳолда ғайриқонуний контрабанда йўли билан маҳсулот олиб кириш оқибатида четдан сифатсиз моллар келиши тобора ортиб бормоқда.

Тан олиш керакки, бундай ярамас ишлар пораҳўр кимсалар томонидан, кўпгина ҳолатларда ҳокимият тузилмаларида, божхона ва солиқ идораларида ўрнашиб олган, ана шу ноқонуний савдода ўз манфаатига эга бўлган, тушган даромаддан улуш олиб турадиган баъзи мансабдор шахслар томонидан, минг афсуски, қўллаб-қувватланмоқда ва хаспўшланмоқда.

Бир нарсани аниқ-равшан айтиш керак — биз чет элларга бориб мол олиб келадиган, майда тижорат билан шуғулланадиган фуқароларнинг фаолиятига мутлақо қарши эмасмиз. Лекин бундай фаолият қабул қилинган қонун-қоидалар ва тартиблар доирасида олиб борилиши тарафдоримиз. Ва шу соҳада ўз тирикчилигини кўраётган одамларнинг меҳнатидан баъзи бир виждонини йўқотган, ҳамма нарсани пулга чақадиган фирибгарларнинг фойдаланишига, бу тижоратчилар уларнинг қўлида ўйинчоқ бўлиб қолишига йўл қўймаслигимиз керак.

Агар бу вазиятни чуқур таҳлил қиладиган бўлсак, унинг замирида кишини ўйлантириб қўядиган кўп нарсалар борлигига ишонч ҳосил қиламиз.

Биринчидан, шуни унутмаслик керакки — биз юқорида айтиб ўтган йўллар билан республикамизга олиб кириладиган товарлар учун эркин алмаштириладиган валютада ҳақ тўланади. Бу мамлакатимиз экспорт салоҳиятининг асосий манбалари бўлган, халқимизнинг оғир меҳнати ва пешона тери билан ишлаб топиладиган пахта толаси, рангли ва қимматбаҳо металларни сотиш эвазига келадиган валютанинг Ўзбекистон ҳудудидан ташқарига чиқиб кетиши демакдир.

Ўзингиз айтинг, барака топкурлар, биз ана шу валютани чет элдан қандайдир сифатсиз моллар сотиб олишга эмас, балки лицей ва коллежлар, шифохоналар қуришга, уларни замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш, кўпроқ ўзимизда ишлаб чиқарилмайдиган дори-дармонлар олиб келишга, қариялар ва болаларимизнинг долзарб ҳаётий эҳтиёжларини таъминлаш каби муҳим муаммоларни ҳал этишга сарфлаганимиз маъқул эмасми?

Иккинчидан, бош қотиришимиз зарур бўлган яна бир масала шундан иборатки, ички бозорларимизни сифатсиз чет эл моллари билан тўлдирар эканмиз, хоҳлаймизми-йўқми, биз ўзимизни, барча зарур хомашё, материаллар ва энг муҳими, малакали ишчи кучига эга бўлатуриб, ўз иқтисодиётини керакли тарзда қура олмайдиган, сифатли истеъмол моллари ишлаб чиқаришни йўлга қўя олмайдиган қолоқ мамлакатлар қаторига тушириб қўймоқдамиз. Ва шу орқали ўзимиздаги ана шундай маҳсулотлар ишлаб чиқаришга қодир бўлган мавжуд корхоналарнинг ўсиш ва ривожланиш ҳаракатларига зарба берган бўламиз.

Содда қилиб айтганда, бу номаъқул йўл билан биз мамлакатимизда кичик ва ўрта бизнес, тадбиркорлик ривожига, ишлайман, даромад топаман, деб интилаётган навқирон ёшларимиз учун янги иш ўринларини барпо этишдек ҳаётий муҳим ишларимизнинг илдизига ўзимиз болта урган бўламиз.

Мен бу ўринда ватанпарварлик, ўз меҳнатига, ана шу меҳнат билан яратиладиган маҳсулотга ҳурмат ва ифтихор туйғуси ҳақида гапираётганим йўқ.

Мен бу ўринда азалдан халқимизга хос бўлган юксак миллий ғурур туйғуси ҳақида ҳам гапираётганим йўқ.

Мен фақат барчамиз учун ўта муҳим бўлган бир ҳақиқатни чуқур тушуниб олишимизни истайман. Яъни, биз бугун ўз кучимиз, ўз меҳнатимиз билан амалга ошираётган ишларга, халқимизнинг бунёдкорлик фаолиятига ҳурмат билан қарамай туриб, аввало мамлакатимизнинг ишлаб чиқариш салоҳиятини ривожлантирмай, унга кўмак бермасдан туриб, иқтисодий бақувват мамлакатлар қаторига кира олишимиз, одамларимизнинг фаровон ва муносиб даражада ҳаёт кечиришини таъминлашимиз жуда қийин бўлади.

Учинчидан, бизда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларни реклама қилиш ишлари мутлақо қониқарсиз аҳволда эканини ҳам таъкидлаш лозим. Афсуски, аксарият ҳолатларда ўзимизнинг маҳсулотимизни эмас, кўпроқ хорижий молларни таърифлаймиз, мақтаймиз.

Бу эътирозлар биринчи навбатда "Ўзбекенгилсаноат", "Ўзмевасабзавотузумсаноат-холдинг" компанияларига ва "Ўзозиқовқатсаноат" уюшмасига, истеъмол моллари ишлаб чиқараётган барча корхоналарга тааллуқлидир.

Албатта, реклама изланувчанлик ва катта маблағни талаб қилади. Кимки кучли рақобат шароитида муваффақият қозонмоқчи бўлса, бундай маблағни излаб топиши, ўз маҳсулотларини реклама қилишга жиддий эътибор бериши керак бўлади.

Муҳтарам дўстлар!

Яна бир ўта муҳим ва долзарб вазифа борки, уни амалга оширмасдан туриб, биз нафақат иқтисодиёт соҳасида, балки умуман жамиятни ислоҳ қилиш борасида ўз олдимизга қўйган мақсад ва марраларга эриша олмаймиз.

Гап Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини ҳаётга жорий этиш ҳақида, шу дастур орқали юксак замонавий талабларга жавоб берадиган, янгича фикрлайдиган, мамлакатимизнинг келажак тақдирини ишониб топшириш мумкин бўлган ёш кадрларни тарбиялаш ҳақида бормоқда.

Шу нуқтаи назардан қараганда, биз бугун Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг иккинчи босқичини амалга ошириш бўйича олиб борилаётган ишларга танқидий баҳо беришимиз лозим.

Мен бу борада қилинган ишлар тўғрисида ортиқча гапириб ўтирмоқчи эмасман. Ҳақиқатан ҳам, бу масалада кўп иш қилинмоқда. Шулар қаторида энг асосийси - қисқа вақт ичида мамлакатимизда замонавий ўқув ва ишлаб чиқариш ускуналари билан жиҳозланган, 216 минг ўқувчи ўрнига эга бўлган 44 та академик лицей ва 291 та касб-ҳунар коллежи барпо этилди.

Республикамиздаги 20 та туман ва вилоятга бўйсунувчи шаҳарларда 9-синфни битириб чиққан ўқувчиларни янги турдаги таълим муассасаларига тўла жалб этишга эришилгани айниқса эътиборга сазовор.

Умумтаълим мактаблари, шунингдек, ўрта-махсус, касб-ҳунар ва олий таълим тизими учун янги давлат таълим стандартлари ишлаб чиқилди ва ўқув жараёнига жорий этилди. Шунингдек, янги авлод дарсликлари тайёрланмоқда ва нашр этилмоқда. Мамлакатимизнинг 56 та олий ўқув юртида педагог ва муҳандис-педагог кадрларни тайёрлаш ишлари кенг кўламда олиб борилмоқда.

Аммо, мавжуд аҳволнинг танқидий таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, барча бўғиндаги раҳбарларнинг ҳисоботларида, жумладан, кўплаб оммавий ахборот воситаларида ёзилаётганидек, бу соҳада ҳамма иш ҳам кўнгилдагидек эмас.

Мен биринчи галда, академик лицей ва касб-ҳунар коллежларини қуриш ва фойдаланишга топшириш борасидаги ишларнинг аҳволини мутлақо қониқарсиз, деб баҳолаган бўлур эдим.

Хусусан, 2001 йили фойдаланишга топширилиши режалаштирилган объектларнинг бир қисми ишга туширилмади. Бу борада ажратилган капитал маблағлар лимитини ўзлаштириш Бухоро вилоятида 51, Навоий вилоятида 53, Самарқанд вилоятида 60, Тошкент вилоятида 50,6 ва Тошкент шаҳрида эса атиги 35 фоизни ташкил этди. Бу кўрсаткичларни изоҳлаб ўтиришга ҳожат йўқ, деб ўйлайман.

Лицей ва коллежларни қуриш ва реконструкция қилиш бўйича тайёрланаётган лойиҳа-смета ҳужжатларининг сифати ҳам жуда кўп эътирозларга сабаб бўлмоқда. Айниқса, қурилиш учун тендер савдолари ўтказиш тартибларининг бузилишига мутлақо тоқат қилиб бўлмайди. Бундай номақбул ҳолатлар Навоий, Фарғона ва Хоразм вилоятларида учрамоқда ва қурилаётган иншоотлар қийматининг қимматлашиб кетишига сабаб бўлмоқда.

Ҳозиргача кўплаб уюшма ва концернларда коллежларни лойиҳалаш ва қуриш ишлари амалда бошланган эмас. Ҳолбуки, "Ўзбекенгилсаноат" компанияси 5 та, "Ўзавтосаноат" ва "Ўзозиқовқатсаноат" уюшмалари иккитадан ана шундай иншоотларни барпо этиши керак. Бу камчиликлар "Ўзеғмойтамакисаноат" уюшмаси, "Ўздонмаҳсулот" корпорацияси, "Ўзавтойўл" концерни, "Ўзқишлоқхўжаликмаш-холдинг" ва "Ўзмевасабзавотузумсаноат-холдинг" компаниялари, Товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатасига ҳам тааллуқлидир.

Айниқса, янгитдан барпо этилаётган коллежларни замонавий ўқув ва лаборатория ускуналари билан жиҳозлашга алоҳида эътибор қаратиш даркор. Ҳукуматимиз бу мақсадлар учун зарур маблағларни излаб топмоқда, хорижий кредитларни жалб этмоқда. Айни пайтда ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастурини бажариш, жумладан, ўқув-лаборатория ускуналарини ўзимиздаги корхоналаримизда тайёрлашни йўлга қўйиш ишлари мутлақо қониқарсиз олиб борилмоқда.

Масалан, "Ўзэлтехсаноат", "Ўзавтосаноат", "Ўзагромашсервис" уюшмалари, Тошкент авиация ишлаб чиқариш бирлашмаси давлат акциядорлик жамияти, Мотор заводи ва Агрегат заводи каби корхоналарда ҳали ҳам ўқув-лаборатория ускуналарини ишлаб чиқариш бўйича аниқ чора-тадбирлар кўрилмаган.

Педагог кадрларни тайёрлаш, айниқса, уларни қайта тайёрлаш тизими ҳам талабга жавоб бермайди. Умумий ўрта ва олий таълим тизимидаги курслар, факультетлар, марказлар ва малака ошириш институтлари профессор-ўқитувчиларининг сифат таркиби, моддий-техникавий ва ўқув-услубий базаси миллий дастур талаблари даражасига мувофиқ эмас.

Бу борадаги яна бир муҳим масала, яъни касб-ҳунар коллежлари мутахассисликлари бўйича давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш ишларини жадаллаштириш лозим. Ўзингиз ўйланг, шу пайтга қадар коллежлар учун мўлжалланган 291 та мутахассисликдан фақат 145 таси бўйича мана шундай стандартлар ишлаб чиқилгани ва синовдан ўтказилаётганини қониқарли, деб баҳолаш мумкинми?

Ўрта таълим ўқув юртлари, касб-ҳунар коллежларини янги ўқув адабиётлари, айниқса, умумий касб-ҳунар ва махсус фанлар бўйича дарсликлар билан таъминлаш ишлари ҳам орқада қолмоқда. Ўқув дастурларига мувофиқ умумтаълим мактабларининг 1-9-синф ўқувчилари учун зарур бўлган 672 номдаги дарсликдан бугунги кунда 492 таси нашр этилгани буни яққол кўрсатиб турибди.

Маълумки, бу борада махсус "Узлуксиз таълим тизими учун ўқув адабиётларининг янги авлодини яратиш концепцияси" ишлаб чиқилган. Масалани тўғри ҳал этиш учун барча турдаги ўқув адабиётлари ана шу концепцияда баён этилган талаб ва принципларга қатъий амал қилган ҳолда тайёрланиши керак.

Ўйлайманки, бугунги кунда Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида кўзда тутилган вазифаларни сўзсиз бажаришнинг нақадар муҳимлигини, унинг давлат аҳамиятига эга бўлган стратегик масала эканини тушунтириб ўтиришга ҳожат бўлмаса керак. Буни барчамиз, биринчи галда, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар, шаҳар ва туманлар ҳокимликлари раҳбарлари, буюртмачи ва пудратчилар, вазирликлар ва идоралар раҳбарлари яна бир марта чуқур англаб олишлари зарур.

Бу вазифаларни адо этиш — ҳар биримизнинг эл-юрт олдидаги, келажак авлодлар олдидаги муқаддас бурчимиздир.

Ватанимиз тақдири, унинг ёруғ келажаги учун ёниб яшашни ўз ҳаётининг маъно-мазмуни деб англайдиган ҳар бир раҳбар, ҳар бир мутахассис буни доимо ёдда тутиши ва ана шу эзгу ишда фаол иштирок этишни ўзи учун шараф ва ифтихор, деб билиши лозим.

Бир нарсани барчамиз яхши англаб олишимиз керак. Олдимизда турган улкан муаммоларни ечиш, ўз муддаоларимизга эришиш аввало биз, раҳбарлар ва масъулиятли лавозимларда ўтирган кишилардан биринчи галда одамларимизнинг ташвиш ва интилишлари билан яшашни, уларни ўз юракларимиздан ўтказишни, буюк ва эзгу мақсадларимизга етишиш учун ўзини аямасликни талаб қилади.

Барчангизга халқимиз осойишталиги ва фаровонлиги йўлида олиб бораётган фаолиятингизда янги-янги омадлар тилайман.

Эътиборингиз учун раҳмат.

Маънавият сабоқлари

Хиёнат – бу диёнатсизлик. Диёнатсизлик Ватанга, халққа, қавмга, диний эътиқодга, омонатга, дўстга, ота-онага, оилага нисбатан бўлиши мумкин. «Огоҳ бўлингки, – дейилади Ҳадисда, – ҳар бир хиёнатчи хиёнат куни хиёнати миқдорида танилиш учун байроқ кўтариб юради». Демак, хиёнат – катта гуноҳ, хиёнатчи эса имонини йўқотган гуноҳкор. Биз хиёнат ҳақида суҳбатлашмоқчи бўлганлигимизнинг боиси шундаки, агар диёнатсизликнинг моҳиятини ва оқибатини тўғри англаб етсак ибратли хулосалар чиқариш имкониятига эга бўламиз.

Назаримда Ватанга хиёнат қилишдан кўра каттароқ гуноҳ бўлмаса керак. Чунки Ватан – муқаддас, имони бор одамгина уни севади, қадрлайди, эъзозлайди. Фақат имон-эътиқоди бор одамгина Ватан учун жонини қурбон қилиши мумкин. Агар юртимиз тарихига назар ташласак, бундай фидойи инсонлар жуда кўп ўтганлигини биламиз. Мен фақат номлари тарихда қолганларни назарда тутаётганим йўқ. Эҳтимол улар миллионлабдир. Бироқ ҳамма даврда хиёнатчилар ҳам бўлган. Узоқ тарихни кўтармайлик. Ахир Буюк амирнинг, Қўқон ва Хива хонликлари даврида орамиздан чиққан хиёнатчилар озмиди? Юртимизнинг мустамлака асоратига тушиб қолганлигида ана шу диёнатсизларнинг айби йўқмиди?..

ХИЁНАТ

Ёки, мустақиллик арафасидаги кечаги кунимизни эслайлик. Орамизда ўз тилини, динини, миллий ғурурини, маънавиятини унутиб, ҳатто Ватанини қурбон қилиб бўлса ҳам яна собиқ империя паноҳида мутелик қилишга тайёр кимсалар бор эди-ку!.. Мен уларни диёнатсизлик дардига мубтало бўлган манқуртлар деган бўлардим. Улар собиқ иттифоқ таркибида қолишни, иккитилликни, қўшфуқароликни уялмай-тортинмай тарғиб қилишди. Мақсадга эриша олмаганликлари кейин эса ниқобларини ўзгартириб олишди.

Баъзан шуҳратпарастлик ва шахсиятпарастлик одамни шу даражада маст қилиб қўядики, оқибатда у кимнинг манфаатига хизмат қилаётганини ҳам унутиб қўяди. Сир эмас, тўқсонинчи йиллар бошида сиёсий майдонда яна жиловни қўлга олиш мақсадида хиёнат йўлини танлаган арбоблар пайдо бўлди. Улардан баъзи бирлари собиқ марказ мероскўрлари томонидан: «Ўртоқлар, армиянинг ташвишини қилманг, биз сизларни ташқи душмандан ҳимоя қиламиз, ҳатто чегараларингизни ҳам қўриқлаб берамиз. Керак бўлса газингизни сотиб, нонингизни етказиб, Оролингизни сувга тўлдириб берамиз. Сизлар бемалол яшайверинглар, фақат биз кўрсатган йўлдан юрсангиз бўлгани» деб сохта мулойимлик билан айтилган «меҳрибонлик»ка маҳлиё бўлиб, халқни тўғри йўлдан адаштирмоқчи бўлганликлари бор гап. Бу ҳам Ватанга, халққа ва мустақилликка хиёнат ҳисобланади.

Ватанга ва халққа хиёнатнинг бошқа бир жинояткорона кўриниши Тошкентдаги ва Сурхондарёдаги террористик хуружларда намоён бўлди. Уларни хиёнат йўлини танлаган жиноятчилар амалга оширди. Ўзи туғилиб ўсган юртга, ўз халқига, ўз миллатига қилинган хиёнат ҳеч қачон кечирилмайди.

Миллатидан қатъий назар Ўрта Осиёнинг туб аҳолиси битта қавм ҳисобланади. Қавмда аҳиллик бўлса, юртда тинчлик ва фаровонлик бўлади. Агар битта хиёнаткор бўлса ҳам қавмда бирлик йўқолади. Умуман, қавм орасида хиёнат йўлини тутиш сотқинликдир. «Сотқинлик – маккор дўстнинг иши деган эди юртбошимиз Ислом Каримов бундан олти йил аввал телевидение мухбирига берган интервьюсида. Бир дарёдан сув ичатуриб, бир далада деҳқончилик қилатуриб, тўй-маъракаларимизни бирга ўтказатуриб, бир динга эътиқод қилатуриб, не ажабки, бир-биримизни тушунмасак, бу ҳам етмагандек, бир-биримизга зид хатти-ҳаракатлар қилсак... Ахир бу мантиқсизлик-ку!»

Бироқ шуни очиқ тан олишимиз керак, ўтган йилларда ана шундай тушунмовчиликлар, ана шундай хатти-ҳаракатлар бўлди. Аммо Ўзбекистон раҳбари хиёнатга қарши курашиб, Ўрта Осиё халқларини ҳамиша аҳилликка чорлаб келди. Бундан тўққиз йил олдинги Тошкент учрашувини эсланг. Ўзбекистон раҳбари ўшанда бешта давлатдаги қавмнинг манфаатини кўзлаб бир қатор таклифлар ҳамда ташаббуслар билан чиқди. Бундай ташаббуслар ва амалий учрашувлар кейинчалик ҳам бўлди. Шунга қарамасдан 1995-1996 йилларда ва ундан кейинги даврларда бир қавмдаги қўшнилар ўртасида баъзан хиёнаткорона хатти-ҳаракатлар кўзга ташланди. Ана шундай пайтларда кўпинча ақл-идрок устун келганлиги айни муддао бўлди. Юз иссиқ, дийдор кўришганда ҳар қандай гинахонлик унутилади. Шу жиҳатдан олиб қаралганда минтақадаги давлатлар раҳбарларининг тез-тез учрашиб туришлари катта аҳамият касб этмоқда. Айниқса, норасмий ва оддий ҳолатда эркин, самимий, сидқидилдан фикр алмашиш, дўстона суҳбатлашиш, дилдагини тилга чиқариш ҳар қандай тушунмовчиликнинг ёки хиёнаткорона хатти-ҳаракатнинг олдини олади. Умуман, авлод-аждоди бир бўлган қавмда хиёнатга йўл бўлмаслиги керак. Аксинча, қавм орасида аҳиллик ва бирлик қанчалик мустаҳкам бўлса, бу қавмнинг куч-қудрати шунчалик юксак бўлади. Марказий Осиё ҳамкорлик ташкилотига аъзо давлатлар раҳбарларининг яқинда Оқтов шаҳрида бўлиб ўтган норасмий учрашуви ҳам ана шу эзгу мақсадга хизмат қилади.

Ҳаётда диний эътиқодга хиёнат қилиш ҳоллари ҳам мавжуд. Бунинг кўринишлари турлича. Мен фақат биттасига тўхталиб ўтмоқчиман. Агар эсингизда бўлса, тўқсонинчи йилларнинг боши ва ўрталарида Ўрта Осиёдаги ёш давлатларга турли мақсадлар билан ниқобланган миссионерлар кела бошлашди. Улар турли ёрдам фондларини ташкил этиш, тил ўргатиш, хорижга ишга ва ўқишга таклиф қилиш, айниқса, ёшлар ўртасида ғарб тараққиётига қизиқиш уйғотадиган ҳар хил тадбирлар ўтказиш баҳонасида бу ерга келиб, яширинча ўзларининг миссионерлик фаолиятларини амалга оширдилар. Яъни, ким ўз ота-боболари динидан воз кечиб, бошқа динга ўтса 100-200 доллардан бера бошлашди ва бошқа динни тарғиб қилувчи адабиётни, қўлланмаларни, ҳатто ҳужжатли ҳамда бадиий фильмларни бепул тарқатишди. Бу ҳолат, айниқса, Қозоғистон билан Қирғизистонда жуда кучайиб кетди. Натижада бу давлатларнинг ҳукуматлари кескин чоралар кўришга мажбур бўлишди.

Афсуски, иродаси бўш, эътиқоди заиф ёшлар бизда ҳам топилди. Ўшанда Тошкент вилоятининг биргина Ўрта Чирчиқ туманида бир неча йигит ота-бобосининг динидан воз кечиб, бошқа динга ўтганлигидан хабарим бор. Маҳалла аҳли бу хиёнатни кечирмади, албатта. Одамлар хиёнаткорларни ниқоблаб қўйишди ва тўғри қилишди. Ота-боболаримиз дини биз учун муқаддас. Унга хиёнат қилганни Оллоҳ ҳам, халқ ҳам, жамият ҳам кечирмайди.

Яшаб турган маҳалламда бир танишим бор. Жуда яхши инсон. Ўзи олим, лекин ўта камтарин. Ёши олтмишга бориб қолган. Бир куни ишдан келсам эшик олдида истараси иссиқ бир момо билан турган экан. «Қўшни, танишинг, онам бўладилар, ёшлари саксон учдан ошган бўлсалар ҳам кўриб турибсиз ҳали тетиклар, илоё умрлари узоқ бўлсин, шу пайтгача бошқа ўғиллари билан турган эдилар» деди маҳалладошим. «Жуда яхши-да, илоё ...» дедим мен.

Ҳар куни ишдан қайтиб келгач эшик олдидаги скамейкада момо билан суҳбатлашиб ўтирардик. Кузатдим, негадир онахон сиқилиб юрарди. Унинг айтолмаётган дарди борлигини сездим. Бу дард доим ичини ўртар, қийнар, азоб берар эди. Ниҳоят, бир куни ўзи ёрилиб қолди. Воқеа бундай бўлган экан. Ая бир неча йилдан бери, яъни, чоли ўлганидан бери ўзининг номидаги ҳовлида кенжа ўғли, келини ва невералари билан бирга яшар экан. Бир куни кенжа ўғил онага: «Ойи, жуда қариб қолдингиз, уйни энди менинг номимга ўтказмасак бўлмайди, сиз ўлгандан кейин акаларим билан талашиб-тортишиб юраманми, мана шу ҳужжатларга қўл қўйиб бероқолинг» дебди. Шунда она: «Қўл қўйдиришга бироз шошмайтур, мен ўлсам барибир шу уй сенга қолади, буни акаларинг ҳам билади» дебди. Бундан тутоқиб кетган кенжа ўғил онани уйдан қувибди. Она паноҳ излаб катта ўғилникига келибди. «Шу ростми?» деб сўрадим маҳалладошимдан. «Рост» деди у. Кимдир устимдан совуқ сув қуйгандай бўлди. Этим жимирлаб, бошим айланиб, кўзим тиниб кетди. Ё тавба, бу қандай қабиҳлик, бу қандай хиёнат?! Фарзанд учун муқаддас бўлган онага нисбатан-а!.. «Аяжон қарғаманг, агар қарғиш тегса болангизнинг аҳволини кўриб барибир чидай олмайсиз, ундайларнинг Худо жазосини берсин!» дедим. «Она қарғамайди, ўғлим, бир куни бош эгиб келар деб ўтирибман» дейди шўрлик момо. Бундай хиёнаткор фарзанд ҳақида Ҳадисда шундай дейилади: «Ота-оналарининг кексалик вақтида ҳар иккисини ёки бири бўлмаганда бошқасини рози қилиб, жаннатий бўлиб олмаган фарзанд хор бўлсин, хор бўлсин ва яна хор бўлсин».

Ҳаётда дўстга хиёнат кўп учрайди. Одатда, иродасиз, мунофиқ, оғмачи, манфаатпараст, мансабпараст, маишатпараст, қўрқоқ, қатъиятсиз одамлар хиёнатга мойил бўладилар. Бироқ улар ҳаётда буни очиқ намоён қилмайдилар ва бировлар билан дўст тутинганда артистнома қиёфага кириб ўзларини садоқатли ҳамда қатъиятли инсон қилиб кўрсатишга ҳаракат қиладилар. Бундай инсон кўпинча имкониятдан ҳамда вазиятдан келиб чиқиб қиёфасини ўзгартириб туради. Яъни, агар фойда тегадиган имконият туғилса дўст сифатида атрофингда гирдикапалак бўлади, борди-ю гап тегадиган вазият юзага келса ўз айбини дўстига тўнкаб виждонсизлик қилади. Унинг учун манфаат, мансаб-мартаба ҳамма нарсадан, ҳатто эркаклик ғururидан ҳам устун. Дўстини жарга итариб юбориб, ўзи жон сақлаб қолаверади. Хиёнаткорда нафақат виждон, балки юз ҳам бўлмайди. Қилгуликни қилиб қўядида, гуё ҳеч нарса бўлмагандай ўзини сипо тутиб юраверади, ҳатто ўзини бечорасифат қилиб кўрсатишга ҳаракат қилади.

Дўстга хиёнат қилишга ундовчи энг ёмон сифат, назаримда, мунофиқликдир. Мунофиқ одам вазиятдан келиб чиқиб дўстини душманга, душманини эса дўстга айлантириб олиши мумкин. Бу вақтинчалик, албатта. Агар вазият ўзгариб қолса, яна бирпасда турланиб-тусланиб олади. Хиёнаткор тамагирликка ўч бўлганлиги учун ана шундай ўзгарувчан вазиятдан жуда усталик билан фойдаланади. Яъни, ҳалол-пок дўстидан ниқоб сифатида фойдаланади-да, ўзининг тамагирлигини яширинча давом эттираверади. Охир-оқибатда хиёнаткор шу даражада тубанлашиб кетадики, ҳаром-хариж ишларга берилган одамлар билан дўстлашиб олади ва жон сақлаш, манфаат кўриш мақсадида ялтоқланиб уларнинг буюртмаларини бажара бошлайди. Бу уни инсон сифатида маънавий ҳалокатга етаклайди.

Умуман олганда, барча хиёнатларнинг – хоҳ у Ватанга ёки халққа, хоҳ омонатга ёки диний эътиқодга, хоҳ ота-онага ёки дўстга бўлсин – охирги манзили маънавий ҳалокатдир. Буни унутмаслик керак, бундан сабоқ олиш зарур. Илоё, ҳар биримизнинг хиёнатдан ва хиёнаткордан асрасин.

Иброҳим НОРМАТОВ.

Ғафур Ғулом таваллудининг 100 йиллиги олдидан

«СЕНИ СОҒИНГАНДА...»

(Шеърий романдан парча)

XX асрда яшаб ўтган машҳур ўзбек шоири Ғафур Ғулом ўз даврининг мумтоз алломасигина бўлиб қолмай, ўз ижоди билан мангуликка дахлдор қаламкашлардандир.

«Буюк келажак»ни орзу этган шоир шеъриятидаги ўзбекона миллий ғурур туйғуси Истиқлолга эришган халқимизнинг ўзлигини англашида ва маънавий юксалиб камол топишида таъсир этиш қудратини сақлаб қолганлиги билан барҳаётдир.

Мураккаб даврда яшаб, халқига бебаҳо мерос қолдирган улуғ шоирнинг бадиий сиймоси китобхонларга унинг янги қирраларини очиб беради.

Ўз жигарбандини фронтга юбориб, «Урушдан кейин ҳам Ўзбекистонга ижодкорлар керак бўлади», – деб ўзга шоир ва ёзувчиларни асраб қолганига нима дейсиз?

Ғафур Ғуломнинг маънавиятимизга қалами ва бағрикенглиги, инсонпарварлиги билан қўшган улкан ҳиссаси ҳақида юзлаб достону романлар ёзилса арзийди. Ҳа, Ғафур Ғулом дарҳақиқат фарзанди башар, ҳақиқий инсон. Унинг оламдан эрта кўз юмган жигарбандининг ҳам номи – Башар. Шоир умр бўйи башарият дарду ғами билан яшади ва ижод қилди. «Сени соғинганда гул қилдим пайванд» дерди у. Достон ҳам шоир тилидан: «Сени соғинганда...» деб номланди. Албатта, бунда бир рамзий ишора бор.

Муҳтарам газетхон! Мен бу достонни қандай ёзганим ва не янглиғ қимматли маълумотлар унда мужассам эканлиги билан мақтанишдан йироқман. Сизга айтмоқчи бўлган гапим шуки, мен нечоғли Ғафур Ғулом даҳосига мафтун бўлмайин, унинг бадиий сиймосини ифода этарканман, ҳақиқий башар фарзандини янгидан кашф этгандай бўлдим.

Чеккан заҳматим эвазига шоир арвоҳи хурсанд ва муштарийлар шод бўлса ўзимни бахтиёр деб ҳисоблардим.

Муаллиф

Достон ибтидоси – бадиий тимсол,
Шоирда шу янглиғ таржимаи ҳол:

Бир мингу тўққиз юз учинчи йилда,
Унинчи май куни туғёни дилда.

Ғулом амакининг фарзанди Ғафур
Туғилиб, бахш этди юрагига нур.

Йигирманчи аср элчиси дилбанд,
Ота-онасини айлади хурсанд.

Унинг оиласи бўлиб саводхон,
Мурғак болалиги бақадри имкон

Ширин ўтди, уйда ҳам олди таҳсил,
Сўнг эски мактабда ўқиб уч-тўрт йил,

Тушунган чоғида оқу-қорани,
Тўққиз ёшларида ул бечорани,

Суянган тоғиким – бузруквор падар,
Бақо мулки томон фанодан садар –

Кетиб риҳлат ила айлади вафот,
Қийинлашди етим болага ҳаёт.

Оилада бўлиб у тўнғич бола,
Қисмати тақдирга эди ҳавола!

Бир неча синглиси бўлиб меҳрибон,
Унинг зиммасида эди топиш нон.

Хат ёзиб мирзолик айлади гоҳо,
Рўзғордан хор қилмай уни илоҳо,

Ўстирди, замонлар ҳам топди тағйир,
Улғайиб ўспирин бўлди сўнг сағир.

Илму маърифатли киши бўлмас хор,
Ҳам яна бўлса у дидли ижодкор.

Ҳа, шундоқ ҳаёти кечса-да мушкул,
Кунт ила ишлади руҳи тушмай ул.

Қўли ўрганганди унинг хомага,
Мухбирлик қиларди у рўзномага.

Шеър, мақола ёзиб, ҳам газет ўқиб,
Қайралиб борди ул латифа тўқиб.

Газета-журналлар чун дорилфунун,
Уни айлаганди ўзига мафтун.

Парталарда сабоқ олгандан мужмал,
Кунт ила амалий таълимдир афзал.

Ушбу сўзларда йўқ тўқима ё лоф,
Буюк шоир ўзи этган эътироф:

«Газета-журналда мухбир бўлганим
Боиси ўсишу кучга тўлганим!

Шу йўлда мен топдим ижодий камол,
Ёзиш санъатини тугал, бемалол.

Ўргандим, мен учун газета мактаб,
Буни билиб қўйсин ҳар олий матлаб».

Миллатнинг куйчиси лозим бўлган дам,
Майдонга чиқиб у юритди қалам:

Йигирма ёшдан то ўттизга қадар,
Публицист шоирдек ишлаб пурсамар,

Наср оламига сўнг қўйди қадам,
Унинг ҳикоясин ўқиган одам

Мафтун бўлар эди жозиб услуби,
Ҳамда чуқур эди фикрининг туби.

Йигирма ёшларга шоир етгонда,
Илк шеъри янгради ёруғ жаҳонда.

«Гўзаллик» номи-ла, жарангдор, шўхчан,
Ўқиган мухлислар берди унга тан.

«Гўзаллик қизларда, у қора кўзларда»
Шоир ифодаси гўзал сўзларда –

Жаранглаб, бир бора топди эътибор
Диллардан жой олди у битган ашъор.

Шоир тақдирини айлаганда ҳал,
Бир сўз билан агар десак мукаммал!

Форсий шеъриятдан шоир хабардор,
Кўпинча Бедилдан ўқирди ашъор.

Ҳофизу Саъдию Хайём, Навоий,
Шеърларин тушунмас ҳар бир ҳавойи.

Ғафур Ғулом эса фикрати сулув,
Мумтоз шеъриятдан ичар эди сув.

«Бедил ўқир эдим, чиқди офтоб» –
Дея бир шеърида айлаган хитоб.

«Лойқа хаёлотлар чашмадай тиниб»,
Шоир елкасига фаришта миниб,

Гўзал сатрларни айларди инъом,
Бахтли шоир эди, бас, Ғафур Ғулом.

Арпапоядаги уйидан ҳар дам
Кўчага умид-ла ташларкан қадам,

Уни учратганда таниш, дўсту ёр,
Албатта кўргузиб лутфу эътибор,

Салом беришарди, қарамай бефарқ,
Шоир хаёлотга бўлса ҳамки ғарқ,

Алик олар эди, камтар, камсуқум,
Юздан аримасди нурли табассум,

Шоирнинг уйланиш қисмати ажаб,
Шу янглиғ эътироф айлагай хуштаъб:

«Ўртоқ тутиндиму уйландим аммо...
Чуғурчуқ қиз-ўғил, туғдинг, тасанно»...

Ўттизинчи йиллар кучга тўлган пайт,
Гоҳи наср ёзиб, гоҳи ўтли байт,

Хулласки, ижоди чиқиб авжига,
Менгзасанг бўларди дарё мавжига.

Радио, газета, журнал пурҳавас,
Унинг ижоди-ла оларди нафас.

Бериб ўзига хос жило, жимжима,
Давр шоирларин этиб таржима,

Эълон қилар эди, ўзга маҳфилда
Ҳам унинг ижоди кўп ўзга тилда.

Таржима қилиниб, топиб шуҳрат-шон,
Таниб борар эди бу ёруғ жаҳон.

«Қизил Ўзбекистон» ила «Муштум»да
У ўтли чиқишлар қилиб ҳар зумда,

«Ёш куч», «Ер юзи»да очерк, фельетон,
Чиқариб турарди эринмай ҳар он.

Шоирга матбуот эди харидор,
Уйига мухбирлар такрору такрор,

Келиб сўрашарди шеъру мақола,
Айниқса ёзилган чоғи «Шум бола».

Шоирнинг шуҳрати яна ҳам ортди,
«Муштум» аҳднома-ла ўзига тортди.

Ғафур Ғулом турмай бир лаҳза ҳам тинч,
Дилида ғаму дард, ташвишу севинч,

Гоҳи ижодига бўларди машғул,
Гоҳи деҳқонликни биларди мақбул.

Инқилободдаги боғига бориб,
Ишларди миришкор мисоли ҳориб.

Ёшликда турмасди бирор лаҳза тек,
Ё кўча чангитиб баъзи шоирдек.

Умрин ўтказмасди беҳуда, бекор,
Ёки куй тингларди, ё чертиб дутор.

Хуллас, сурар эди ҳаёт завқини,
Мухлислар орттириб шоир шавқини,

Мақташиб, олқиш-ла юборишиб хат,
Уйғотиб дилида ғуруру рағбат,

Янги ижодларга ундашиб уни,
Янги асарларин кутиб ҳар куни,

Яшашарди этсак бир сўз-ла аён,
Шоирни тан олиб давр ила замон,

Сафдошлари аро эди биринчи,
Ҳали сочол-сочи бўлмай биринжи.

Ҳажвчи шоирдек ул қозониб ном,
Кулги мухлислари севиб эҳтиром.

Айларди шоирни, бундай улуғ бахт,
Барчага ҳам насиб айламас ҳар вақт!

Олимжон БЎРИЕВ.

Гулчеҳралар, гулгун чеҳралар.

● Сўраган эқансиз...

«ЭСМЕРАЛЬДА» ТЕЛЕСЕРИАЛИ

Айни кунларда барчамиз «Ёшлар» телеканалида намойиш этилаётган «Эсмеральда» телесериалини катта ҳаяжон билан томоша қилаяпмиз. Фильм қаҳрамонларининг кейинги тақдири кўпчиликни қизиқтириши табиий. Шу боис, интернет хабарлари, «экспресс-инфо» газетаси материаллари асосида тайёрланган ушбу мақолани эътиборингизга ҳавола қилмоқдамиз.

Энг аввало Эсмеральда ролини қойилмақом қилиб ижро этган, томошабинлар меҳрини қозонган Летисия Кальдерон ҳақида тўхталиб ўтмоқчимиз. Летисия Кальдерон 1968 йилда Мексикада туғилган. Айни пайтда энг таниқли актрисалардан биридир. У 16 та телесериалда суратга тушган. «Эсмеральда» фильми орқали ҳақиқий шон-шуҳратга эришди.

Хосе-Армандо ролининг ижрочиси Фернендо Колун ҳам 1968 йилда туғилган. Фернандо ўнлаб фильмларда ажойиб образлар яратди. Унинг яхши хислати: ичмайди, чекмайди, гиёҳванд моддаларни кўргани кўзи йўқ. Отасининг ягона фарзанди.

Энди фильм тафсилотларига келсак, Эсмеральда ва Хосе-Армандолар барча кўнгилсизликларга қарамай турмуш қуришди. Лекин Дон-Рудольфо Эсмеральдани уйидан ҳайдаб юборади. Бу ҳам етмагандай уни Лусио Малавернинг қўлига топширади. Натижада қизнинг ҳаётида оғир кунлар бошланади. Лусио Хосе-Армандони Эсмеральда билан бирга бўлганман, туғилажак чақалоқ меники, деб ишонтиради. Хосе-Армандо туғилажак болани доктор Малавердан, деб ўйлаб, Эсмеральда билан ажрашади. Болани тан олмайди.

Лусио Малавер ҳам тинч ўтирмай ўғлимни тортиб оламан, деб Эсмеральдани қўрқитади. Эсмеральда бу орада доктор Альваро билан танишади. Доктор қийналган бу қизни ўз ишхонасига ҳамширалликка жойлайди. Эсмеральда ва Хосе-Армандо бир-бирларини севишсада, худди бегонадек муомалада бўлишади.

Операция бўлиб ўтади. Эсмеральданинг кўзлари очилади. Энди Эсмеральда ўзининг дўмбоққина ўғлини, Хосе-Армандо, Альваро ва бадбашара Лусиоларни ҳам кўришга муяссар бўлади.

Лусио ўлими олдидан Армандога бола ундан эмаслигини, Эсмеральдага қўлини ҳам теккизмаганлигини, унга туҳмат қилганлигини айтади. Хосе Армандо ўз қилмишидан пушаймон бўлади. Бошқа қизга уйланмоқчи бўлиб турганди. Тўйни бекор қилади. Собиқ эрининг хиёнатини кечира олмаган Эсмеральда ҳам доктор Альварога турмушга чиқмоқчи эди.

Лекин иш чаппасига айланиб кетади. Хосе-Армандо қишлоққа қайтиб келиб, бахтсиз тасодиф туфайли отдан йиқилиб, кўзи кўрмай қолади. Буни эшитган Эсмеральда собиқ турмуш ўртоғининг ёнига қайтади. Бундан хурсанд бўлган Хосе-Армандонинг кўзи очилади. Икки ёшнинг бир-бирини қаттиқ севишини кўрган доктор Альваро тўйдан воз кечади. Ниҳоят, Эсмеральда ва Хосе-Армандолар қайтадан турмуш қуриб, бир умр бахтли ҳаёт кечиришади. Бундан ташқари фильм бошқа қаҳрамонларининг ҳам ажойиб саргузаштларининг гувоҳи бўлмоқчи бўлсангиз, албатта фильмни томоша қилиб боринг.

Дилафрўз АБДУРАҲМОНОВА тайёрлади.

Табиат-шифохона

АСАЛ – ТАНГА ҚУВВАТ, ДАРДГА ДАВО

Бўстонлиқ туманининг олис тоғли Испай қишлоғи аҳолиси қадимдан асалчилик билан шуғулланиб келади. Табиий иқлими майин, ҳавоси мусаффо, чор атрофи ноёб гулларга, гиёҳларга бой қишлоқда асалари боқиш фойдадан ҳоли эмаслигини ёшу қари яхши англашади.

Абдурасул Мирниёзов ёшлик чоғларидан бошлаб бобоси Мирниёз отага эргашиб асаларичиликнинг ипидан игнасигача пухта билиб олган. Унинг бобоси Мирниёз ота умр бўйи асаларичилик билан шуғулланиб, умрининг охиригача тоғлардаги хуш ҳаво, сўлим жойларда ўз хўжалигининг арисини парвариш қилди. Серғайрат бу чол ҳаёти давомида касаллик нима эканлигини билмай бир асрлик умрини шоду хуррамлик билан ўтказди.

Бобоси касбига ихлос қўйган Абдурасул Мирниёзов 15 ёшидан бошлаб пурвиқор тоғлар этакларида асалари боқади. Ярим асрни қоралаб қўйганига қарамай унинг чеҳраси тиниқ, баҳор лоласи каби яшнаб турибди. Уни кўрган кишилар «нари борса 30 га кирган бўлса керак», деб ўйлаши аниқ. Бутун ҳаёти давомида бобоси каби хасталик нима эканлигини билган эмас.

– Мен, – дейди – Абдурасул, – она табиат инъом қилган бу ажойиб жониворнинг турган-битгани фойдали деб биламан. Асали инсон саломатлигига хизмат қилади. Тоғ асалини истеъмол қилиб юрган киши умр бўйи дармонсизлик, камқонлик, ички касалликлар нима эканини билмайди. Асаларилари инсон қадами етмаган, чанг ва ғуборлардан тоза бўлган тоғ чўққиларидаги яшнаб турган гуллардан бол йиғади. Бу асалларни истеъмол қилган киши танаси роҳатланади. Руҳияти енгил тортади, ошқозон-ичак хасталикларига ижобий таъсир кўрсатади, томирларидаги қон ҳаракатини, бош-мия томирларининг бир меъёрда ишлаб туришини таъминлайди. Энг муҳими асал истеъмол қилиб юрган киши ўзини тетик, бардам, қувноқ тутиб ҳаётда яйраб яшайди.

Асаларининг ноёб хусусиятлари ҳақида Нанай қишлоғида бутун умр бўйи асаларичилик билан шуғулланган Ҳаким бобо бундай деган эдилар: «асалари доривор гиёҳлардан бол тўплайди, дарахтларни чанглатади, ўсимлик оламига ижобий наф келтиради, қишлоқ хўжалик экинларидан мўл ҳосил олишга ёрдам беради. Асаларининг она сутини айтмайсизми? Кексайиб, кам қувват бўлиб қолган кишилар шундан тановул қилсалар навқирон йигитдек бўлиб кетадилар. Асаларининг «прополис» қаймоғи ҳам кам қувват, хафақон, совуғлиги ошиб кетган касалларга жуда яхши шифо бўлади».

Қадимги табиблар мўмиё ҳақида қимматли фикрларни айтганлар. Асаларилар баъзида баланд тоғ чўққиларидаги ўнгирларга учиб бориб, паноҳ топадилар. Ана шу ўнгурдаги асаллар тўлиши билан, бошқа бўш жой қолмагач, арилар бошқа маконга учиб кетадилар. Ўнгирда тўпланган асаллар даврлар ўтиши билан тоғ бағрида эриб, мўмиё ҳосил қилади. Тоғ жинслари қўшилган бу ноёб неъмат синган, чиққан ва бошқа касалликларни даволашда қўл келади.

Бундан бир неча йиллар илгари Сойлиқ қишлоғида Муҳаммадкарим ота деган табиб яшаган. Тошкентдан ёзги таътилда қишлоққа борган бир бола баланд чўққига чиқмоқчи бўлади. Эмаклаб тоққа чиқаётганда тепадан харсанг тош тушиб, боланинг икки оёғи суякларини майдаланиб юборади. Болани туман марказий касалхонасига элитадилар. Беморни кўрган шифокорлар ҳар икки оёғини кесиб ташлаш билан уни қутқариб қолиш мумкинлигини айтадилар. Бу фожиадан кути учган боланинг ота-онаси Муҳаммадкарим табибга мурожаат қилишади. Табиб икки ой давомида мўмиё билан боланинг синган оёқларини тузатишга муваффақ бўлади.

Дарҳақиқат, асалнинг турган битгани фойдадир. Уни етиштириш кўп ҳаражат ҳам талаб қилмайди. Фақат ариларга қараш, уларни озиқлантириш, болалаш пайтларини зийраклик билан кузатиб бориш даркор.

Рўзмат ДАМИНОВ, журналист.

Бир қўшиқ ҳали ҳамон кўнглимиздан кўтарилмайди.

Унда шундай гўзал оҳанглар бор эди:

...Попнинг попук
қизлариға,
Ширмон ойдек
юзлариға.
Яли-яли хе,
яли-яли...

Эҳтимол ўша пайтларда Оллоҳ берган улуғ неъмат бир-биридан гўзал ва бетакрор қизларимизнинг чиройига кимлардир мафтун бўлиб шундай гўзал шеърлар битган бўлиши мумкин. Аммо бугунги кунда Наманган вилоятининг Поп тумани маркази ҳақиқатдан ҳам ҳар ким ҳар қанча эътироф этса арзигудек яратувчанлик ишлари билан кўпчиликнинг қалбини забт айламоқда. Бу ердаги бир-биридан бетакрор биноларни ўзига яраша қиёфага эга бўлаётганидан тортиб, кўчаларининг ҳамма учун қулай шарт-шароитларни яратаётганини айтмайсизми? Ҳақиқатдан ҳам кейинги бир йил ичида вилоят туманлари ичида Поп ўзига яраша обрў-эътиборга мушарраф бўлди. Бу ерда замонавий андозада жиҳозланган эски бинолардан тортиб йўлларнинг шарт бир хилда тартибга келтирилганлиги кўпчилик учун жуда қулай бўлди. Эндиликда туман марказидаги бу ўзгаришларни кўпчилик қўллаб-қувватламоқда ва буни бошидан ўтказган мутасаддиларнинг миннатдорчиликларини изҳор айлашяпти.

СУРАТДА: Поп туманининг марказидаги асосий кўчаларнинг бир кўриниши.

Турғунбек МАҲКАМОВ олган сурат.

● Спорт хабарлари

МЕЗБОНЛАР ҒОЛИБ

Фарғонада республика мудофаасига кўмаклашувчи «Ватанпарвар» ташкилоти томонидан ўтказилган автомобиль кўпкариши бўйича бўлиб ўтган Ўзбекистон чемпионати ниҳоясига етди.

Унда республикамизнинг барча вилоятларидан келган спортчилар иштирок этишди. Беллашувларда спортчиларнинг автомобилни бошқаришдаги маҳорати, пневматик милтиқдан отиш ҳамда «Тико» ва «Зил-130» автомашиналарида 1000 метрга пойга бўлиб ўтди.

«Тико» автомобилларида ўтказилган беллашувда фарғоналик Евгений Меркулов ғолиб чиқди. Наманганлик Хайрулло Бойхонов иккинчи ва мезбонларнинг яна бир вакили Виталий Косимов учинчи ўринни эгаллади. «Зил-130» автомобилларида бўлиб ўтган мусобақаларда эса бухоролик Мустақим Бозоров биринчи, Тошкент вилояти вакили Абдуазиз Абдуазизов иккинчи ва фарғоналик Турғун Мамажонов учинчи ўринни эгаллади. Жамоа ҳисобида ҳам мезбонларнинг қўли баланд келди.

АЛИНА КАБАЕВА ЯНА МУСОБАҚАЛАРДА ҚАТНАШАДИ

Россиялик машҳур гимнастикачи Алина Кабаева [illegible] бўлди.

Бу Швейцариянинг Лозанна шаҳрида жойлашган халқаро спорт арбитраж суди томонидан Алина Кабаева ва Ирина Чащина [illegible]

Шундан кейин Алина Кабаева тушкунликка тушиб спортни ичимликларга бой [illegible]

ОМАДСИЗ САКРОВЧИ

Нижний Новгород шаҳрида истиқомат қилувчи Евгений Корнилиев турли кўприклардан сакрашни [illegible] қаддам Молитовский кўпригидан сакрашга уриниб кўрганда қўллари синиб, қорин бўшлиғи шикастланганди.

Шундан кейин ҳам таъзирини емаган Евгений икки йил ўтиб, Мизинский кўпригидан сакрашга жазм этганда «тез ёрдам» вакиллари вақтида тўхтатиб қолишди. Аммо ашаддий ишқибоз Канавинский кўпригидан сакрашни мўлжалламоқда. Буниси қандай тугаркин?

Аслиддин НОДИРОВ тайёрлади.

Ҳабиб САЪДУЛЛА,
Ўзбекистон халқ шоири

ГАП

Отда юрганимдан сенга не зарур,
Ё пиёда қолсам сенга қандай наф?
Сояда эргашиб шом ила саҳар,
Нечун ўз ҳолимга ҳеч қўймайсан, «Гап?»

Таъзим бажо этсам хушомадгўй, деб,
Салом бермай ўтсам гердайган атаб,
Ҳар бир қадамимни эътирсан тақиб,
Нечун ўз ҳолимга ҳеч қўймайсан, «Гап?»

Хандон давра қурсам дўстларим билан,
Пулдор, бойвачча, деб юрасан айблаб.
Ёлғиз қолсам зикна, хасис, деб бирдан,
Яна ўз ҳолимга ҳеч қўймайсан, «Гап?»

Менинг-ку қўлимдан келмас ёмонлик,
Яхшилик қилсам ҳам турмайсан қараб.
Қачон топарканман сендан омонлик,
Нечун ўз ҳолимга ҳеч қўймайсан, «Гап?»

Тирик экан сендан қутулмас одам,
Гўрга ҳам борасан вижирлаб, қайнаб,
Ҳеч ўлмайин, деймон, қолдириб доғда,
Чунки қабримда ҳам тинч қўймайсан, «Гап».

МИЛЛИОНТАЛИК ДОЛЛАРНИ КЎРГАНМИСИЗ?

«Америка орзуси» ҳақида эшитган чиқарсиз. У миллионер бўлиш деган. Миллионер бўлишга Американинг нима алоқаси бор экан, дейишингиз мумкин. Алоқасими? Бор экан: долларда миллионер бўлиш – Америка орзуси ҳисобланаркан...

Америка Қўшма Штатлари валютаси ҳисобланмиш доллар 7 хил қийматда муомалага чиқарилган: 1, 2, 5, 10, 20, 50 ва 100 долларлик кўринишида. Лекин кўпчиликка номаълум бўлган яна 4 хил қиймат бор. Булар 500, 1000, 5000 ва 10.000 долларлик банкнотлар. Юқоридаги 7 хил қийматни ҳамма [illegible] эркин айирбошлаш мумкин. Аммо кейинги 4 хил қийматни АҚШ Федерал захиралар тизимининг қарорига кўра фақат Қўшма Штатлар чегараси ичида муомалада бўлади. [illegible]

Ортда қолган асрнинг сўнгги йилларида ғалати миш-мишлар пайдо бўлди. Эмишки, муомалага бир миллион долларлик банкнот чиқарилганмиш. Наҳотки, америкаликлар шундай катта қийматли пул чиқаришган бўлса?!.

Миллион долларликни алмаштириш бўйича илк таклиф Чеченистонда бўлди. Миллионнинг эгаси уни 650000 доллар [illegible]. Сотувчилар бир адвокат ва уч тадбиркор эди. Миллион сотилдими-йўқми, буёғи ҳақида ҳеч гап чиқмади. Орадан салкам яна бир йил ўтиб, Россиянинг Волгоград шаҳрида яна битта миллионталик сотувга қўйилди. Нархи – [illegible] 500000. Унинг кейинги тақдири ҳақида ҳам ҳеч гап бўлмади.

Ниҳоят, кейинги таклиф Қозоғистоннинг [illegible] Республикадаги йирик банклардан бирининг экспертлари томонидан текширувдан ўтказилди. [illegible] – Келиб, расмий экспертизадан ўтказсангиз. Пул жуда ғалати.

Эксперт келганида хонани қуролланган соқчилар икки томонидан ўраб олишди. [illegible]

Экспертнинг баданидан совуқ тер чиқиб кетди. Ахир қаршисида нақ 1 миллион доллар турган, тер чиқмай... (уҳ!) бошқа нарса чиқсинми?! Кейин иш бошланди: эксперт банкнотни синчиклаб ўргана бошлади.

Катталиги одатдагидек – стандартга мос, қоғози эса бошқа банкнотларникидан қалинроқ. [illegible] Олд томонининг марказида Озодлик ҳайкалининг тасвири туширилган. Тўртта бурчакда «1 рақами ва «М» ҳарфи ёзилган. Банкнотнинг номери одатдагидек иккита ҳарф ва саккизта рақамдан иборат. [illegible]

Шов-шув

Бурчакларида, тўртбурчак ичидаги «1.000.000» рақамлари битилган. Пастдаги ёзув «ONE MILLION DOLLARS» – 1988. [illegible] «ONE MILLION DOLLARS» ёзуви [illegible]

Ҳаммаси банкнотнинг олд томонига мутлақо мос бўлиб чиқди. [illegible] «Қўшма Штатлар ғазнаси» ёзуви ва [illegible]

...«Америка орзусига эришиш», миллионер бўлиш [illegible] Мана сизга ...15 долларга [illegible] «ONE MILLION DOLLARS» [illegible]

Аммо эксперт ҳар ҳолда [illegible]

Ранги – ҳеч нарса йўқ. Нима бўлди? [illegible]

Агар сизгаям миллионталик банкнот [illegible] «NON-NEGOTIABLE» [illegible] У бор-йўғи сувенир!

Чет эл матбуоти асосида Ҳазратилло РЎЗИЕВ тайёрлади.

ТОВЛАМАЧИНИНГ ТОВЛАНИШИ

– Отахон, рози бўлинг энди, ўзингиз биласиз, ҳозир пул топишнинг ўзи бўлаётгани йўқ. Бола-чақанинг ризқи учун бир сўм қолармикин, деб юрибмиз-да! Энди озгина нархини пасайтиринг.

– Э, опажон, ёзнинг иссиғию, қишнинг изғиринида далада ишлашнинг ўзи бўлармиди. Ҳалиям сиздан оз сўраяпман, оғринмай арзонгинасини олиб кетаверинг...

Абдурасул ҲАКИМОВ чизган расмлар.

● Жиноят ва жазо

ТУНГИ ШАРПАЛАР

ёхуд яна бир жиноий гуруҳнинг қилмишлари хусусида

(Давоми. Боши ўтган сонларда)

«МИЛИЦИЯГА ХАБАР БЕРСАНГ...»

Гуруҳ аъзоларининг кўзи ҳамиша олазарак эди. Улар қаерда, қачон бўлишмасин бадавлатроқ оилаларни излар, кейин уларни талашни режалаштирар эдилар. Абдумавлон Абдуғафуров деганлари ҳам худди шунақалардан. У ўзини ҳалол ишлаб кун кўрувчи беозоргина мардикор қиёфасида намоён қиларди.

Кунларнинг бирида у Юрий Уханов билан танишиб қолди. Кўзига Юрий «дон берса тухумламайдиган» бўлиб кўринди. Шу боис уни ўзига яқинлаштириб олиш пайига тушди. Дастлаб биргаликда ишлаб пул топишни таклиф қилди. Пулга тўймас Юрий рози бўлди. Улар метронинг Беруний бекати яқинидаги бир хонадонда ёлланиб ишлашди. Орадан уч-тўрт кун ўтгач Абдумавлон Юрийга:

— Отам билан уришиб қолдим. Бирор ётар жойим йўқ. Агар рози бўлсанг, то уй топгунимча сенинг уйингда ётиб юрсам, — деди.

Юрий рози бўлди. Абдумавлон бунинг эвазига унга ойига ўн минг сўмдан ижара ҳақи тўлаб турадиган бўлди. Шундай қилиб «беозор» Абдумавлон сувилондек силлиққина сирғалиб Юрийнинг уйига кириб олди. Икковлон кундузи бирга мардикорчилик қилишар, тунлари ўзаро гурунглашиб ўтирадиган бўлишди. Кунларнинг бирида Абдумавлон муддаога ўтиб, «дўсти»нинг қўйнига қўл солиб кўрди:

— Оғайничалиш, сен шу кунгача қанақа хонадонларда ишлагансан?

— Ҳар хил. Баъзилари бой, баъзилари ўртаҳол, яна баъзилар қашшоқ...

— Бойларидан гапир, қашшоқларини бошимга ураманми? Оч баччағардан қоч баччағар деганлар.

— Бой хонадон бўлса сенга нима? Бойлигини бериб қўярмиди сен билан менга.

— Бериб-ку қўймайди. Лекин ўзимиз уни тортиб олишимиз мумкин.

— Қандай қилиб?

— Менинг шунақа »учар» оғайниларим борки, нақ юлдузни бенарвон уришга қодир.

— Хўш, шундай ҳам дейлик. Сенинг ўша оғайниларинг билан бой-бадавлат хонадонларни талашингдан менга не наф?

— Ие, ҳали билмайсанми? Бой хонадонларни топиб, манзилини айтган одам ўмармадан ўн фоиз улуш олади-ку!

— Ундай бўлса бошқа гап. Мен Ҳожиакбар деган кишининг хонадонида ишлаб юрганимда, унинг бир қўшниси анча бадавлат яшашини билиб олганман.

— Хўш, ким экан у?

— Отини билмайман. Ўзи аёл киши. Эри йўқ. Онаси ва қизи билан яшайди. Хориждан товар олиб келиб Кадишев бозорида сотади.

— «Кўк»идан ҳам борми?

— Бор-да! «Кўки» бўлмаса хориждан қанақасига товар олиб келади!

Шу пайтда Абдумавлоннинг ҳузурига Шаҳноза келиб қолди (у Абдумавлоннинг олдига тез-тез ташриф буюриб турарди). Абдумавлон унинг олдида Юрий айтган тижоратчи аёлнинг уй адресини сўради. Юрий айтиб берди. У оғайнилари билан бу хонадонда албатта талончилик қилишини, Юрийга ўмармасининг ўн фоизини беришни айтди.

Икковлон Шимолий вокзалдаги трамвай бекатида учрашадиган бўлиб хайрлашишди. Юрий айтилган жойга борганида Абдумавлон иккита шериги билан уни кутиб турган экан. Юрий уларга тижоратчи аёлнинг уйини кўрсатди. Кейин тарқалишди. Орадан бир ҳафтача муддат ўтгач Абдумавлон Юрийга:

— Сен айтган тижоратчи аёлнинг уйига тушишнинг иложи бўлмади. Атрофида милиция ходимлари кўп экан, — деди.

Бироқ у Юрийни алдаган эди. Аслида воқеа қуйидагича бўлган эди:

Тижоратчи Ольга Иванова эрталаб соат 7 дан 30 дақиқа ўтганда бозорга кетиш учун уй эшигини очди. Эшик ортида худди шуни кутиб турган талончи — Қаҳҳор Қодиров, Абдумавлон Абдуғофуров ва Турсун Ғойибовлар бало-қазодек ёпирилиб ичкарига отилишди. Уларнинг юзида ниқоб бор эди. Босқинчилар Ольга ва унинг опаси Аннани ваннахонага олиб кириб қўйишди. Бўйниларига пичоқни тираб пул ва тилла тақинчоқлар топиб беришни талаб қилишди. Бечора Ольга қўрққанидан сумкасидаги 900000 сўмни, креслонинг тагидан 10000 АҚШ долларини ўз қўли билан олиб берди. Лекин талончилар шунча пулни олгач ҳам инсофга келишмади. Хоналарни тинтув қилиб қимматбаҳо буюмлар қидиришди. Улар оқ тошли 25000 сўмлик тилла узук, нархи 4500 сўмлик тошсиз тилла узук, нархи 38000 сўмлик қизғиш тошли узук, 52000 сўмлик тилла занжир, 30000 сўмлик тилла зирак, 27000 сўмлик тошсиз зиракни ҳам олиб ҳамёнларига жойлашгач она-боланинг бўйнига пичоқни тираб туриб:

— Милицияга хабар берсанг ўлдирамиз, — деб қўрқита-қўрқита чиқиб кетишди. Юрагини олдирган она-бола талончиларнинг айтганини қилишди. Милицияга хабар беришмади.

«КВАРТИРА СОТИБ ОЛАМИЗ»

Абдумавлонга навбатдаги «нишон» ҳақида Шаҳноза Абдухалилова хабар берди. 2000 йилдан бери учрашиб юрган бу йигитнинг ўғрилигини Шаҳноза биларди. У орқали Қосим, Қаҳҳор, Турсун ва Юралар билан ҳам танишган эди.

Шаҳноза Абдумавлонга Юнусободдаги 18-мавзеда жойлашган, ўзи яшаб турган уйга қўшни бўлган хонадонда истиқомат қилувчи Рухижат Эффендиевнинг (Шаҳноза унинг боласига энагалик қиларди) уйини сотаётгани ҳақида гапириб, пулини олиб қўйишни таклиф қилди. Шаҳнозанинг бу таклифи Абдумавлонга мойдек ёқиб тушди. У:

— Агар ўша Маринани ўлдиришимизни хоҳламасанг, сотилган уйининг пулини қачон олишини бизга келиб айтасан, — деди.

Шаҳноза рози бўлди ва Марина опа хонадонида яшаб юриб, кузатувчилик қилди. Кунларнинг бирида у Марина опага уйини сотиб олган киши номидан бошқа бир одам пул бериб кетганини кўриб қолди. Эртасига эса у «Саратон» ресторани олдида Абдумавлон билан учрашиб, Маринага уйининг пули келганлигини айтди. Орадан бир кун ўтгач эса маҳаллада Марина Эфендиеванинг уйида босқинчилик қилингани ҳақида гап тарқалди...

Бу босқинчиликни ака-ука Қосим ва Қаҳҳор ҳамда Абдумавлон ва Турсун Ғойибовлар қуйидагича содир қилишди:

— Биз квартира сотиб олгани келдик....

Рухижат чиндан ҳам квартирасини сотаётган эди. Шунинг учун ҳам харидорлар ташриф буюриб турарди. Рухижат ташқаридан келган овоз соҳибини ҳам улардан бири деб ўйлаб эшикни очди. «Харидорлар» ичкарига киришгач Рухижат қизига «бир хонали квартирага харидор келганлигини» айтди. Куёви Иван улар билан гаплашиб турганида яна икки киши кириб келди. Кутилмаганда «харидор»лардан иккитаси Иванни ваннахона томонга олиб кетди. Бири Рухижатга «залга кириб жим ўтир» деб тайинлади. Бошқа биттаси эса Рухижатнинг оғзини скоч билан беркитиб қўйди. Талончилар Рухижатнинг қўлидан узугини ечиб олишди. Кейин зирагини эгасининг ўзи ечиб берди. Рухижат қўрққанидан ўзини ёмон ҳис қилиб юраги санча бошлади. Шунда босқинчилардан бири унга корвалол дориси билан сув тутди. Бироздан сўнг эса уни ошхонага чиқариб қўйишди.

— Мен, — дейди Рухижат опанинг қизи Марина, — ётоқхонада болам билан ўтирувдим. Хонага бўйи узун бир одам кириб келиб, менга «Жим ўтир!» деди ва хонадан чиқиб кетди. Ўрнига яна бошқа бир киши кириб келди-да, у ҳам «овозинги чиқармай жим ўтир» деб дўқ қилди. Мен қўрқиб кетдим. Шунда у:

— Биз сизларни ўлдиргани келганимиз йўқ, фақат пулларингизни олиб кетамиз, холос, — деди.

Шу пайт онамнинг йиғлагани эшитилди. Мен ҳам йиғлай бошладим. Хонамга эрим Иванни олиб киришди. У жавондан 20000 сўм ва 250 АҚШ долларини олиб берди. Босқинчи эса «Сенинг боланг бор, пул сенга керак бўлади» деб пулни менга берди.

Кейин биз Иван билан залга чиқдик. У ердаги диван устида онам юрагини чангаллаб ётарди... Босқинчилардан бири тумбочкадаги ойнани синдириб у ерда турган видеомагнитофонни ва жами 50 та видеокассетани олди. Бошқа бири эса эримнинг 85000 сўмлик чарм курткасини олди. Курткада эримнинг ҳайдовчилик гувоҳномаси ва паспорти бор эди. Талончилар менинг 20000 сўмлик 583 пробали оқ тошли зирагимни, кулони билан тилла занжиримни, 20000 сўмлик бижутерияни, онамга тегишли бўлган зирак ва иккита узукни ҳам қўйнига тиқди.

Шундан сўнг, — деб воқеа тафсилотини якунлади Иван. — Босқинчи-талончилар уй калитини полга отиб юборишди-да бир зумда уйдан чиқиб кўздан ғойиб бўлишди.

«СЧЕТЧИКНИ ТЕКШИРГАНИ КЕЛДИК»

Ўрганган кўнгил ўртанса қўймас, дейдилар. Эффендиевлар хонадонидан ўмарган бойликлари ҳали поёнига етмаган, навбатдаги ўғирлик учун эҳтиёжлари бўлмаса ҳам босқинчилар яна «ов»га чиқишди.

Манзилни Турсун Ғойибов топиб келди. «Ов»га эса ака-ука Қосим ва Қаҳҳор Қодировлар Абдумавлон билан бирга боришди. Учовлон олдиндан белгиланган режалар асосида Мирзо Улуғбек туманидаги «ТТЗ-2» даҳасига йўл олишди. Соат тўққиз бўлганида 62-уйнинг 6-хонадони эшиги қўнғироғини босишди. Уй эгаси Эдик Хегай эшикни очди. Босқинчилар ўзларини «Биз «Энергосбыт»-данмиз» деб таништириб, счетчик текширгани келганларини айтишди. Ичкарига кириб олишгач эсв ҳақиқий башараларини намойиш этишди.

Икки босқинчи Эдикнинг бўйни ва қўлларидан маҳкам ушлаб олди. Учинчиси эса жабрдийдага пичоқ ўқталди. У пичоқни Эдикнинг кўкрагига санчмоқчи бўлди. Лекин жабрланувчи эпчиллик қилиб унинг қўлидан пичоқни тортиб олди. Бу босқинчиларни баттар дарғазаб қилди. Учовлон баб-баравариға ташланиб бечора хонадон соҳибининг оёқ-қўлларини боғлаб ташлашди ва кроватга ётқизиб қўйишди.

Худди шу лаҳзаларда уй эшигини биров тақиллатди. У Эдикнинг онаси эди. Эшикни ҳеч ким очмагач ноилож қайтиб кетди шўрлик онаизор. Тасаввур қилинг: онаизор қўл-оёғи боғлиқ ўғлининг тепасида уч барзанги пичоқ ўқталиб турганини кўрса, қай аҳволга тушарди? Нақ ўтакаси ёрилиб ўлиб қолмасмиди? Бағритош, бераҳм босқинчиларнинг бу билан нима ишлари бор? Уларга текин бойлик бўлса бас. Виждонлари ҳам, имонлари ҳам шу бойлик. Ваҳшийларда инсон зотига хос қалб, ҳис-туйғу йўқ. Юракларини ғазаб ва нафрат эгаллаган. Кўзлари оч, нафслари тинмай ҳакалак отиб туради. Шу боисдан ҳам улар Эдикка дағдаға қилиб, пул, доллар ва тилла буюмлар топиб беришини талаб қилишди. Унга жавобан Эдик:

— Нима топсаларинг ўзларингга, олаверинглар, — деди.

Ғоратчилар уйни тинтишга киришишди. Жовонлар, кроватлару диванларни остин-устун қилиб ташлашди. Чарм курткасининг чўнтагидан 25000 сўм пул топишди. Кейин залдаги шкафдан ҳам 75000 сўм олишди. Бошқа пул топишолмагач, қимматбаҳо буюмларни йиғиштиришга киришишди. 700000 сўмлик «Сони» видеокамерасини, 250000 сўмлик видеомагнитофонни, 350000 сўмлик «Панасоник» номли музика марказини, 200000 сўмлик «Классик» фирмали Швейцария қўл соатини, шунингдек, видеокассета ва бошқа буюмларни ҳам бир жойга тўплаб, кўтариб кетишга қулай бўлсин учун каттакон сумкаларга солиб қўйишди.

Шундан кейингина қаршимга келиб:

— Агар бизнинг ҳақимизда бирор кишига оғзингдан гулласанг, билиб қўй, асфаласофилинга жўнатамиз, — деб огоҳлантиришди ва «юк»ларни кўтариб чиқиб кетишди...

ТАЛОНЧИЛАР — ХАРИДОР НИҚОБИДА

Босқинчиларнинг назаридан ҳеч нарса четда қолмасди. Улар эълонлар тахтасидаги «Мебель сотилади» деган ёзувни кўришгач, бир-бирларига тулкиёна қараш қилиб, кулиб қўйишди. Дарҳол эълон остидаги телефон рақамларини ёзиб олишди. Кейин эса ўша телефон номерини териб сўрашди:

— Мебелингизни сотдингизми ё харидорини кутиб турибдими?

— Сиз ўзингиз кимсиз?

— Харидормиз!

— Унда мебелимиз ҳали сотилгани йўқ!

— Демак, харидор бўлсак, розисиз?

— Шундай!

— Биз эртага эрталаб соат тахминан 10-11 ларда мебелингизни кўргани борамиз. Кутинг!

Айтилган пайтда хонадон соҳибаси — Эльвира Зинединова ўғли билан уларни кутди. Ниҳоят эшик қўнғироғи жиринглади. Эшикни Эльвира очди.

Қаршисидаги икки киши:

— Мебелингизни кўргани келдик, — деди.

— Марҳамат!

Эльвиранинг кетидан икковлон ичкарига кириб мебелни кўздан кечира бошлади. Худди шу пайтда яна эшик қўнғироғи жиринглади. Соҳиба бориб эшикни очган эди, тағин бир киши кириб келди. Айни пайтда Эльвиранинг орқа томонидан бир кимса келиб оғзини қўли билан беркитди. «Харидор»лар тезлик билан шўрлик «сотувчи»ни ерга ётқизиб қўл-оёқларини боғлаб ташлашди. Кейин навбат унинг ўғлига келди. Ваҳший босқинчилар уни ҳам уриб жароҳатлаб, қўл-оёқларини боғлаб, кроватга ётқизиб қўйишди. Кейин эса унинг устига одеял ёпиб қўйишди. Бола бечора тепасида пичоқ кўтариб қўрқитган ваҳшийнинг айтганини қилди. То улар хонадонларини «супуриб» чиқиб кетмагунларигача қимир этмай ётди. Ваҳшийлар хонадонни бутунлай тарк этганларидан кейингина уриниб-уриниб қўлини ечди ва онасини ҳам «банд»дан озод этди.

Она-бола ҳисоб-китоб қилиб кўришса, талончилар уларнинг уйларидан жами 170.000 сўм, 200 Россия рубли, шунингдек, тилла занжир, узук, зирак, хрустал буюмлару устбошларни олиб кетишибди. Ўмармаларининг умумий қиймати 470.000 сўмлик эди.

Эльвира Зинединова хонадонидаги бу босқинчиликни ҳам ака-ука Қосим ва Қаҳҳор Қодировлар Саша Иванов деган ҳамтовоқлари билан бирга амалга оширишган бўлиб, улар бу гал ҳам «сувдан қуруқ» чиқдилар...

Муҳиддин МУСАЕВ,
Тошкент вилояти прокуратурасининг криминалист прокурори.
Мурод КАЛОНХОНОВ,
«Адолат» мухбири.

(Давоми келгуси сонда).

Юнусобод туманидаги 51-ўрта мактаб томонидан Фориқов Отабек Бекмуродович номига 2001 йил 12 июнда берилган O'R-E № 0139105 рақамли гувоҳнома **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

Муассис: Ўзбекистон «Адолат» СДП Сиёсий Кенгаши ва «Адолат» газетаси ижодий жамоаси.

Бош муҳаррир: Тўхтамурод ТОШЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Т. О. ДАМИНОВ, А. Ғ. ҒУЛОММАҲМУДОВ, А. ЖЎРАБОЕВ, Р. З. АҲМАДАЛИЕВ (Бош муҳаррир ўринбосари), Р. Р. ҲАЙДАРОВ, М. МЎЙДИНОВ, К.РИХСИЕВ (Бош муҳаррир ўринбосари), Р. М. АЗИМОВ, Т. И. ЭРГАШЕВ, А. МАМАЖОНОВ, Ў.Ф. ЖЎРАЕВ, Н. НУРМАТОВ, М. КАЛОНХОНОВ, Д. Ғ. ТОШМУҲАМЕДОВА, З. Т. ТЎРАҚУЛОВ (ўз мухбир).

Мулоқот учун телефонлар:
Қабулхона – 133-41-89.
Хатлар ва шикоятлар бўлими – 136-55-64.
Котибият – 136-55-96.
Факс: (8.371) 133-41-89.

МАНЗИЛИМИЗ:
700047, Тошкент шаҳри, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат Матбуот қўмитасидан 140 рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма Г– 400,
Ҳажми–2 табоқ.
Офсет усулида босилган.
Қоғоз бичими А–2

«Шарқ» нашриёт - матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида чоп этилди.
Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41.

Навбатчи– Илҳом СИДДИҚОВ
Саҳифаловчи – Баҳтиёр ҚЎШОҚОВ

Газета IBM компьютерида терилди.

Босишга топшириш вақти–20.00.

● Муаллиф фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин. ● Реклама ва эълонлар ҳаққонийлиги учун буюртма берувчи масъулдир. ● «Адолат»дан кўчириб босиш фақат таҳририят рухсати билан амалга оширилади.
t Мазкур белги остида тижорат мақолалари чоп этилади. ● Газетанинг сифатли босилишига босмахона масъул.

Босишга топширилди 20.00.